

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Marie Červinková-Riegrová ve světle pozůstalosti
v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze**

**Marie Červinková-Riegrová in the perspective of inheritance
in Literary Archive in Muzeum of Czech Literature in Prague**

Vypracovala: Pavla Míková

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Miloslava Turková, CSc.

Praha 2010

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 25.6.2010

.....

podpis

Poděkování

Za trpělivou spolupráci, cenné rady a věnovaný čas děkuji vedoucí mé bakalářské práce
PhDr. Miloslavě Turkové, CSc.

**Skutečnou hodnotou ve světě není národ, lid,
ale tvořivá a výrazná individualita osobnosti.**

(Albert Einstein)

Obsah

1. Úvod	6
2. Cíl, metodický přístup a charakteristika pramene	7
Charakteristika pramene	8
Struktura korespondence	9
3. Postavení ženy v druhé polovině 19. století	11
4. Životopisné črty Marie Červinkové-Riegrové a její rodiny v kontextu doby	14
Marie Červinková Riegrová	14
Otec František Ladislav Rieger	20
Dědeček František Palacký	21
Matka Marie Riegrová-Palacká	22
5. Analýza pozůstalosti Marie Červinkové-Riegrové v Památníku národního písemnictví v Praze na Strahově	25
Korespondence s manželem	26
Korespondence s matkou	32
Korespondence s otcem	37
Korespondence s dalšími rodinnými příslušníky	39
Marie Červinková-Riegrová a její charitativní aktivity	42
Marie Červinková-Riegrová a její literární tvorba	45
Korespondence s Annou Bayerovou	48
6. Závěr	51
7. Seznam pramenů a literatury	53
8. Seznam příloh	55

1. Úvod

Jako téma pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala dílčí pohled na Marii Červinkovou-Riegrovou, osobnost druhé poloviny takzvaného „dlouhého“ 19. století.¹ Ženu, která vyrůstala obklopena výraznými osobnostmi svého dědečka Františka Palackého, otce Františka Ladislava Riegra a matky Marie Riegrové. Ženu, která žila v době rodící se ženské emancipace. Marie Červinková-Riegrová vyrůstala v jedné z předních vlasteneckých rodin té doby. Po vzoru své matky se věnovala charitativním aktivitám a svému otci, politikovi, byla sekretářkou a důvěrnicí. Také byla velmi aktivní na poli literárním. Zvolila jsem její osobu pro její ze všech stran zdůrazňovanou a obdivuhodně nezměrnou pracovitost, pro rodinné prostředí, z kterého vycházela a v neposlední řadě pro dobu, ve které žila.

Zajímalo mě především to, jak probíhal každodenní život této významné představitelky českého ženského hnutí, jak na tuto ženu pohlíželo její okolí, jaké otázky či problémy běžného soužití v manželství, v rodině, v přátelských a pracovních vztazích tato bezesporu pozoruhodná osobnost řešila, čím se zabývala nebo se musela zabývat. Proto jsem svou pozornost zaměřila na pozůstalost Marie Červinkové-Riegrové, respektive na její část uloženou v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze. Ta obsahuje ohromné množství dopisů, které Marii Červinkové-Riegrové posílali jak její nejbližší – matka, otec, manžel, sourozenci Libuše a Bohuš a další příbuzní, stejně jako široká škála ostatních pisatelů. Ať už se jedná o soubory dopisů od blízkých přátel a spolupracovníků – často významných osobností své doby (Antonín Dvořák, Julius Zeyer, Eliška Krásnohorská, Eduard Albert atd.) nebo o jednotlivé listy a prosby od lidí méně známých či neznámých.

Pokusila jsem se – pokud mi to charakter a obsah dochovaných dopisů umožnil – podat reflexi osobních a rodinných životních peripetií, charitativních aktivit a literární činnosti Marie Červinkové-Riegrové ve světle osobních listů, které dostávala od širokého okruhu pisatelů.

---

¹ „Dlouhé“ 19. století je však dobou převratných změn, ať už se týkaly tzv. velké politiky, nebo životního stylu. Bahenská, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívků vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Sociologické nakladatelství: Libri, 2005, s. 7.

2. Cíl, metodický přístup a charakteristika pramene

Cílem této bakalářské práce je představit osobnost Marie Červinkové-Riegrové – představitelky české kulturní elity 19. století ve světle pozůstalosti Literárního archivu Památníku národního písemnictví v Praze na Strahově. Na základě těchto pramenů budu na pozadí životních a pracovních osudů sledovat, jaké otázky každodennosti tehdejšího života korespondence reflektovala a jak byla Marie Červinková-Riegrová vnímána ostatními lidmi, a to jednak rodinnými příslušníky a jednak okruhem přátel a spolupracovníků.

Tato práce je založená na nevtíravé technice sběru dat, který probíhal nereaktivním způsobem. Znamená to, že se badatel nedostává do přímé interakce s terémem, nevstupuje do něj.² Konkrétně se jedná o obsahovou analýzu historických archiválií, speciálně písemných pramenů osobní povahy. Jde o sekundární prameny, protože nebyly vytvořeny za účelem výzkumu. Mnohdy jsou pouhou existencí vhodné pro poznání a ověřování historických faktů.³ Výhodou práce se sekundárními prameny je minimalizace zkreslení výzkumníkem při sběru dat. Nevýhodou může být jejich omezená dostupnost⁴ a životnost.

Při bádání v archivu jsem se řídila badatelským řádem Literárního archivu Památníku národního písemnictví v Praze z 1. července 2009, vydaným na základě § 36 písm. a) zákona č. 190/2009 Sb. Samozřejmostí je opatrná manipulace s archiváliemi. Počet archiválií k nahlédnutí na jeden den či při jedné návštěvě je omezen. To proto, aby archiváři měli prostor pro následnou kontrolu vrácených archiválií. Badatelům jsou přístupné pouze fondy zpracované. Archiválie jsou badateli propůjčeny k prezenčnímu bádání ve studovně a to na základě vyplněného badatelského listu a objednávky (objednací lístek) konkrétního materiálu.

Uvedené citace z analyzované korespondence jsou použity bez jakýchkoliv jazykových úprav a to ani z hlediska pravidel správného pravopisu. Interpunkce

---

² Novotná, Hedvika. Kvalitativní strategie výzkumu. Nevtíravé techniky, analýza dokumentů, sekundární analýza dat atd. Studijní materiály ke kurzu Úvod do společenskovedního výzkumu.

³ Hroch, Miroslav, et al. *Úvod do studia dějepisu. III.* Praha: SNP, 1985, s. 120.

⁴ Toto se ukázalo i v mnou sledovaném materiálu např. absence korespondence z prvních dvou let manželství Marie Červinkové-Riegrové a Václava Červinky a chybějící korespondence od nejbližší přítelkyně Marie Červinkové-Riegrové Anny Lauermannové.

také nebyla doplněna. Díky tomu je uchována autentičnost a dobovost archivního materiálu (např. Wy, posílám, studovat). Při přepisu korespondence jsem pro nečitelnost textu použila značku [?] a pro krácení textu značku [...]. Své poznámky jsem uvedla také v hranatých závorkách.

Charakteristika pramene

Korespondence je součástí pozůstalosti Marie Červinkové-Riegrové, která je uložena v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze na Strahově.⁵ Výběr z korespondence byl s ohledem na rozsah bakalářské práce zúžen pouze na korespondenci přijatou. Tato korespondence obsahuje dopisy z let 1867 až 1895 a čítá 4060 přijatých dopisů. Další část pozůstalosti Marie Červinkové-Riegrové je uložena v Archivu Národního muzea. Jedná se zejména o deníky, které si Marie vedla již od dívčích let a to s velkou pečlivostí.⁶ Jsem si vědoma toho, že jsem i tuto část pozůstalosti Marie Červinkové-Riegrové mohla probádat a získat případně širší pohled na její osobnost. Nicméně s ohledem na rozsah pozůstalosti v Památníku národního písemnictví a záměr této bakalářské práce jsem od toho upustila.

Pozůstalost Marie Červinkové-Riegrové je zpracována Pavlem Křivským ve druhém stupni evidence. Jde o edici inventářů číslo 291,⁷ tudíž nebylo nutné provádět pramennou kritiku a pátrat po původu archiválií. Materiál je roztríděn na korespondenci přijatou, odeslanou, cizí, na rukopisy vlastní, cizí a na tisky. Korespondence je řazena abecedně podle jména odesílatele v případě korespondence přijaté a podle jména adresáta v případě korespondence odeslané, respektive konceptů dopisů Marie Červinkové-Riegrové. Každému autorovi

---

⁵ Dále jen LA PNP.

⁶ „Zápisy z prvních dvou let manželství se nedochovaly, chybí rovněž období od září 1874 do března 1876 a celý rok 1877. Marie Červinková-Riegrová si deníky pravděpodobně psala až do roku své smrti v roce 1895, třebaže se dochovaly jen do roku 1892.“ Lenderová, Milena. *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha: Karolinum. 2002, s. 186. V roce 2009 vyšly Zápisky Marie Červinkové-Riegrové, které k vydání připravil kolektiv autorů pod vedením Milana Vojáčka. Jedná se o první svazek edice deníkových zápisů z let 1880 - 1884.

⁷ Křivský, Pavel. *Literární pozůstalost*. Praha: Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze, 1976.

přísluší desky,⁸ kde je uveden počet dopisů, které složka obsahuje, časové rozmezí, počet listů, popř. obálek, telegramů, atd. Desky jsou dále uloženy v archivačních kartonech, které nejsou číslovány. Na nalepeném informačním štítku je však zakroužkován druh archiválie a počáteční písmeno.⁹

Náhled na život Marie Červinkové Riegrové mi poskytla hlavně kniha od Boženy Augustinové Marie Červinková Riegrová, Životopisný nástin, která vyšla v roce 1891. Načerpát více informací o době, ve které Marie Červinková-Riegrová žila, mi pomohla kniha Roberta Saka Salon dvou století. O postavení ženy v druhé polovině 19. století jsem informace čerpala z knihy Mileny Lenderové K hříchu i k modlitbě, Žena v minulém století a z knihy Marie Bahenské Počátky emancipace žen v Čechách, Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století.

Struktura korespondence

Pozůstalost Marie Červinkové-Riegrové v LA PNP je uložena v 19 archivních kartonech. Byla Literárnímu archivu věnována manželem Václavem Červinkou nadvakrát. První část věnoval archivu v roce 1902 a druhou, větší část v roce 1926.

Přijatá korespondence je uložena v kartonech od č. 1 až do poloviny kartonu č. 15. Odeslaná korespondence, respektive koncepty dopisů psané Marií, je uložena v druhé půlce kartonu č. 15 až do kartonu č. 18. V posledním devatenáctém kartonu najdeme korespondenci cizí (např. Emanuel Engel píše Václavovi Červinkovi). Dále jsou v posledním kartonu uloženy vlastní rukopisy, jeden cizí a tisky. Rozdělení celé pozůstalosti Marie Červinkové-Riegrové uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze je uvedeno v příloze č. 10.

V pozůstalosti Literárního archivu Památníku národního písemnictví je uložený pouze jediný ne příliš osobní dopis od Mariiny velké přítelkyně Marie Anny Lauermannové-Mikschové (1852 – 1932). Důvodem je nejspíše to, že

---

⁸ Viz příloha č. 9.

⁹ Viz příloha č. 8.

Mariinu pozůstalost věnoval Literárnímu archivu Památníku národního písemnictví v Praze manžel Václav a dopisy od Anny archivu neposkytl. Byly by však dobrým materiálem pro bádání. Musíme tedy počítat s tím, že Václav Červinka před poskytnutím korespondence archivu provedl jistý výběr. Z ohromné sumy dopisů, které pozůstalost zahrnuje, jsem výběr musela realizovat i já. Prvním kritériem mého výběru byla čitelnost dopisů. Dále jsem se zaměřila pouze na korespondenci psanou v českém jazyce. Další redukce byla formou výběru konkrétních témat. Zaměřila jsem se na Mariiny literární a filantropické aktivity a na reflexi každodennosti.

3. Postavení ženy v druhé polovině 19. století

Druhá polovina 19. století stále ještě nepřála samostatnému zaměstnání většiny žen. Očekávalo se, že se žena vdá, bude se starat o domácnost a o své děti. „Tehdejší společnost se nejčastěji hlásila k ideologii nejen většiny církví, ale i ve své době vlivných filosofů, jakým byl v 19. století například August Comte. Ten se domníval, že je zcela nemožné, aby se žena vdaná či svobodná uplatnila mimo domov.“¹⁰ Věřil, odvolávaje se na přírodní zákony známé té doby, že žena není schopna stejné intelektuální aktivity jako muž, protože její mozek váží méně než mužův. Velmi ctil rodinu, tudíž odmítal rozvod a jakoukoliv ekonomickou aktivitu ženy vně rodiny.¹¹

Podobné názory panovaly i v českém prostředí. Např. i univerzitní profesor, chirurg Eduard Albert sdílel myšlenku, že ženino místo je uvnitř rodiny a mužovo vně. Dokumentují to mimo jiné i jeho názory v dopise, který poslal Marii Červinkové-Riegrové. Doslova uvedl, že „*ženy rodí děti a mužové myšlenky a skutky pro budoucnost. To se jmenuje historie pokolení lidského. A jako jsou porody dětí bolestné, tak i skutky mužů.*“¹²

Přes tuto panující atmosféru si české ženy v průběhu 2. poloviny 19. století postupně krůček po krůčku hledaly cesty pro uplatnění i mimo vlastní rodinu. Místo pro svou seberealizaci našly ženy mimo omezený prostor své domácnosti nejdříve prostřednictvím filantropických aktivit, což byla v té době nejschůdnější cesta. Přičinila se o to i církev, protože tato činnost byla vnímána jako řádné plnění církevních povinností – milovat bližního svého. A také rakouské spolkové právo nedovolovalo spolkovou činnost žen, jestliže spolek nebyl zaměřený na filantropickou nebo vzdělávací činnost.¹³ A tak ženy takové spolky od poloviny 19. století zakládaly. V poslední třetině 19. století pak téměř hekticky vznikly další a další nové spolky.

Z těch nejvýznamnějších uvádím např. v roce 1851 založený Spolek svaté Ludmily, dále Americký klub dam, jehož počátky se datují do roku 1865 či v roce

---

¹⁰ Horská, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha: Lidové noviny, 1999, s. 66.

¹¹ Tamtéž.

¹² LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, E. Albert M. Červinkové-Riegrové, b. d. [1891].

¹³ Lenderová, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha: Mladá Fronta, 1999, s. 236.

1871 ustavený Ženský výrobní spolek český. Všechny spolky si kladly za cíl dobročinnou, kulturní a vlasteneckou činnost. Dále se zabývaly zlepšením vzdělání dívek. Vesměs byly členky ženských spolků, a především jejich přední představitelky, ve své činnosti velmi aktivní. Milena Secká v publikaci o Americkém klubu dam uvádí obsírný přehled akcí spolku. Tak např. přímo v roce založení 1865 se konalo „24 přednášek, 24 exkurzí, 13 návštěv nemocnic, ústavů a opatroven, 1 výlet s hluchoněnými dětmi do Roztok, 2 dýchánky, 5 výletů (Karlštejn, Chuchle, Závist, Roztoky), 3 vycházky (Nebozízek), oslava narozenin J. E. Purkyně.“¹⁴

Aktivní účastí ve spolcích se ženy mohly dostat z uzavřeného prostředí rodiny a podílet se na veřejném životě. Spolková činnost se však týkala pouze žen z vyšších středních vrstev či žen intelektuálů. Ženám z chudších vrstev jejich veškerý čas zabrala práce. Spolkové činnosti se věnovaly hlavně ženy vdané, „snad byly považovány za důvěryhodnější a zkušenější, kromě toho byla společnost nakloněna posuzovat ženu i podle kvality jejího soukromého života.“¹⁵ Ženy, které byly díky svému manželovi zabezpečené, tak měly možnost věnovat se spolkové či literární činnosti. Kromě filantropické činnosti bylo dalším cílem spolkových aktivit vyzdvižení vlastenectví. Ve velké většině českých měšťanských rodin se totiž stále mluvilo německy. Což např. dokumentuje dopis Mariina bratra Bohuše z roku 1892. „*Slečna Manesová ti nepíše, protože prý česky psátí neumí a německy na české psaní odpovědět se stydí.*“¹⁶

Ženy postupně začaly bojovat také o možnost studovat na středních a vysokých školách za stejných podmínek, jako mohli studovat chlapci. Byla to ale dlouhá cesta. Vždyť i Mariin otec, František Ladislav Rieger zásadně nesouhlasil s vyšším nebo vysokoškolským dívčím vzděláním. Dokonce odmítl podpořit zřízení dívčího gymnázia Minerva, o které usilovaly Eliška Krásnohorská a Karolina Světlá.¹⁷ Konečně ani Marie Červinková-Riegrová, ani její matka nehorovaly pro myšlenku možnosti vysokoškolského vzdělávání u žen. Tehdejší veškeré dívčí vzdělání v zásadě směřovalo k zvládnutí vedení domácnosti. Dále se

---

¹⁴ Secká, Milena. *Americký klub dam. Krůček k ženské vzdělanosti*. Praha: Náprstkovo muzeum, 2005, s. 11.

¹⁵ Bahenská, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Sociologické nakladatelství: Libri, 2005, s. 21.

¹⁶ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, B. Rieger M. Červinkové-Riegrové, 7.11.1891.

¹⁷ Malínská, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. století a na počátku 20. století*. Praha: Sociologické nakladatelství: Libri, 2005, s. 52.

dívky z vyšších vrstev učily cizímu jazyku, hře na hudební nástroj a malbě. Majetnější dívky měly možnost vzdělávat se díky domácím učitelům, popř. byly tak jako Marie Červinková-Riegrová poslány do školy do ciziny. Klášterní výchova byla brána jako další možný stupeň výchovy navazující na rodinnou výchovu. Jednalo se však o velmi nákladnou záležitost. Pobyt v klášteře trval od dvou do čtyř let. Častěji však dívky navštěvovaly soukromý vzdělávací ústav.¹⁸

První dívčí gymnázium Minerva bylo založeno až v roce 1890¹⁹ a to po dlouhém boji vedeném hlavně Eliškou Krásnohorskou.²⁰ Stalo se tak nejstarším dívčím gymnáziem v Rakousko-Uhersku. Maturovat zde však mohly dívky až v roce 1907, do té doby musely maturitu skládat na chlapeckém gymnáziu. Na uznání práva univerzitního vzdělání ženy musely počkat až na samý konec 19. století. V roce 1897 mohly ženy začít studovat na filosofické fakultě, na lékařské fakultě k tomu došlo v roce 1900.²¹ Přesto i na konci 19. století ve společnosti obecně stále převládal názor, že žena má být „dobrá manželka, matka a hospodyně a vzdělání je pro ni nepotřebné, ba dokonce zhoubné.“²²

---

¹⁸ Lenderová, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha: Mladá Fronta, 1999, s. 53.

¹⁹ Bahenská, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Sociologické nakladatelství: Libri, 2005, s. 38.

²⁰ Dosoudilová, Eva. *Emancipační aktivity Elišky Krásnohorské z pohledu její pozůstalosti v Památníku národního písemnictví na Strahově*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií. Praha, 2003.

²¹ Lenderová, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha: Mladá Fronta, 1999, s. 263.

²² Secká, Milena. *Americký klub dam. Krůček k ženské vzdělanosti*. Praha: Náprstkovo muzeum, 2005, s. 4.

4. Životopisné črty Marie Červinkové-Riegrové a její rodiny v kontextu doby

„Paní Červinková byla vynikající žena. Měla mnoho z dědictví po otci: především ohnivý idealism, bujarou vůli do života, podnikavost, veselost, srdce plné dobroty a šlechtnosti a neobyčejnou bystrost postřehu i úsudku. Měla i po matce vlastnosti: mravní přísnost a vše převyšující lásku k „tatinkovi“, zbožňování. Ale měla i cosi svého – a to snad bylo nejkrásnější, ale také tragické: nekonečnou žízeň po štěstí osobním. Po obou rodičích a po dědečkovi zdědila úctu k pravdě.“²³

Marie Červinková Riegrová

(9. 8. 1854 – 19. 1. 1895)

Marie Červinková-Riegrová se narodila jako prvorozená 9. srpna 1854 rodičům Františkovi Ladislavovi Riegrovi a Marii Riegrové, rozené Palacké. Za tři roky následoval bratr Bohuslav²⁴ a za další tři roky sestra Libuše.²⁵ Rodina Riegrových žila ve starém, patricijském domě na Novém Městě pražském, který obývaly rodiny např. baronů Mac-Nevenů, baronů ze Sternfeldu či rodina rytíře Lankiše z Hornic.²⁶

---

²³ Heidler, Jan. *Zápisky Marie Červinkové-Riegrové. Přednáška konaná ve schůzi historického klubu v Praze dne 24. ledna 1922* in Sborník Filosofické fakulty univerzity Komenského. Bratislava, 1924, s. 3.

²⁴ Bohuslav Rieger žil v letech 1857 – 1907. Byl to historik, právník a univerzitní profesor. Jeho manželkou se 19. srpna 1889 stala švagrová jeho starší sestry Marie, také Marie, rozená Červinková. Narodili se jim tři synové – Ladislav Ratibor (1890 – 1958), Václav Jiří (1892 – 1915). „Dnes ráno mne překvapil Bohuš že Marie mu porodila v 1 hod po půlnoci kluka [...] Jak se má jmenovat ještě nerozhodnuto. Já bych byl pro „Václava“ matka myslí „Bohuslava“. LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, Fr. L. Rieger M. Červinkové-Riegrové, 21. 9. 1892. Nejmladším synem byl Bohuslav (1895 – 1976). Marie Riegrová zemřela po porodu svého třetího dítěte.

²⁵ Libuše Riegrová, provdaná Bráfová žila v letech 1860 – 1930. Provдалa se za JUDr. Albína Bráfa, právníka, politika (taktéž staročecha) a prvního českého profesora národohospodářství. Věnovala se filantropii, občas publikovala, nejvíce v oblasti dějin hudby. Také pečovala o otcův a dědův odkaz.

²⁶ „Dům č. 719-II. v ulici Palackého tehdyž Pasířské.“ Augustinová, Božena. *Marie Červinková – Riegrová. Životopisný nástin*. Praha: Bursík & Kohout, 1897, s. 3.

Marii a ostatním dětem se dostalo i díky rodinnému zázemí náležitého vzdělání a výchovy. Malbu Marii vyučovala sestra Josefa a Quida Mánesových Amálie Mánesová, sama vynikající malířka. Lekce angličtiny dostávala od ředitele Městské vyšší dívčí školy v Praze a otcova spolupracovníka Viléma Gablera.²⁷ Mariiným domácím učitelem byl historik přednášející dějiny na Karlově Univerzitě Josef Kalousek.²⁸ Marie vedle angličtiny uměla také francouzsky, to jí učila matka, ale i rusky a samozřejmě německy. Marie kromě domácí výuky absolvovala čtyřměsíční studijní pobyt (4. března až 7. července 1869) ve známém vzdělávacím ústavu slečny Matyldy Krebsové s mezinárodní klientelou ve Frankfurtu nad Mohanem. „*Že máte v ústavu tolik cizinek, je dobré, neboť svědčí to že je ústav dobrý – zároveň se budeš moct vycvičit v řečích.*“²⁹ To potvrzuje tam adresovaný dopis, který je jako jediný z listů psaných Marii dědečkem Františkem Palackým uložený v pozůstalosti Marie Červinkové-Riegrové v Literárním archivu v Památníku národního písemnictví v Praze.³⁰ V rámci domácí výuky získala Marie základy hudebního vzdělání. Učila se zpívat, hrát na klavír a harfu. „*Tatínek si umínil, že tě dá učit hrát na harfu. Myslím, že tě to bude nemálo těšit.*“³¹

Marie vyrůstala v intelektuálním prostředí přední rodiny české národní elity 19. století. Silný vliv na ni měl jak její dědeček, tak hlavně oba rodiče. Později se otcí v dospělosti stala jeho osobní asistentkou a důvěrníci. „*Já píš vlastní tobě co archivárce mé [...] Proto nepíš ani Libuši, která mne dnes psala poněvadž předpokládám že jí i Bráfovi dáš list můj čísti.*“³² „Pod otcovým vlivem získala velký politický rozhled. Sdílela od mládí i v dospělém věku jeho politická hlediska.“³³ Marie také zastupovala svojí matku v domácnosti, když se Marie Riegrová věnovala filantropické činnosti. Marie se stala pokračovatelkou filantropických snah své matky. Po její smrti vše převzala a zabývala se pouze filantropií, i její literární aktivity šly stranou. Sama již byla v té době těžce

---

²⁷ Doktor filosofie Vilém Gabler byl soukromý vychovatel, ale i člen českého sněmu a říšské rady. Svými články přispíval do odborných časopisů, do Světozoru.

²⁸ Těž zemský poslanec a člen Královské české společnosti nauk.

²⁹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová-Palacká M. Červinkové-Riegrové, 6. 3. 1869.

³⁰ Viz příloha č. 12 přepis dopisu, LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, Fr. Palacký M. Červinkové-Riegrové, 30. 4. 1869.

³¹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 20. 4. 1869.

³² LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, Fr. L. Rieger M. Červinkové-Riegrové, 24. 3. 1894.

³³ Křivský, Pavel, *Literární pozůstalost*, Praha: Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze, 1976, s. 3.

nemocná, ale pokládala za svou povinnost převzít matčino dědictví. V matčině práci pokračovala necelé čtyři roky, než náhle sama zemřela.

Mimoto již od mládí ukazovala velký literární talent. Toužila stát se spisovatelkou. Psala básně, povídky, poté filantropické přednášky, životopisy svých předků a libreta.³⁴ Také si již od dětského věku velmi pečlivě psala deníky, které jsou uloženy v Archivu Národního muzea. A hlavně velmi čile korespondovala. Na Marii se obracelo mnoho lidí, byla doslova zaplavována korespondencí. Během pouhého jednoho půldne obdržela i patnáct až dvacet dopisů.³⁵

Výchova její i ostatních dětí byla vedena v duchu učení Bernarda Bolzana,³⁶ stejně tak, jak byla vychována její matka, které bylo bolzanovství vštípeno jeho žákem Františkem Schneiderem. Bernard Bolzano ztotožňoval náboženství s morálkou. Ctil humanistickou a idealistickou filosofii. Věřil v práci pro obecné blaho, která je povinností každého křesťana. Vnímal všechny lidi jako sobě rovné, ctil předky. Ze všech dětí Riegrových se s jeho učením nejvíce ztotožnila právě Marie Červinková-Riegrová. Dokonce napsala v roce 1881 jeho životopis. Studium učení Bernarda Bolzana jí také vedlo k přísné sebekázní. Dokázala si velmi vyčítat, když něco zapoměla udělat nebo když netrávila svůj čas, podle jejích představ, dostatečně smysluplně.

Po obou rodičích Marie zdědila nesmírnou pracovitost, svědomitost a píli. Její pracovitost a píle byla známa širokému okolí. Např. Tereza Svatová³⁷ se ve své korespondenci³⁸ Marii obdivuje: „*Doufám, že Jste zase zdráva a pilná jistě jako vždycky.*“³⁹ Marie si svoji práci pečlivě časově plánovala. Božena

---

³⁴ Vzhledem k tomu, že je celá literární činnost Marie Červinkové-Riegrové velmi málo známá, uvádím proto v příloze č. 11 celkový přehled.

³⁵ Augustinová, Božena, *Marie Červinková – Riegrová. Životopisný nástin*. Praha: Bursík & Kohout, 1897, s. 99.

³⁶ Bernard Bolzano (1781 – 1848), matematik, logik, filosof, náboženský a sociálně etický myslitel, byl v habsburské říši pravděpodobně první, který ve svých vysokoškolských přednáškách uplatňoval názor o rovnocennosti mužů a žen. Malínská, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha: Sociologické nakladatelství; Libri, 2005, s. 14.

³⁷ Autorka povídek, fejetonů, vzpomínkových článků, sestra Eduarda Alberta, s kterým si Marie také dopisovala.

³⁸ Korespondence Terezy Svatové s Marií Červinkovou – Riegrovou již byla zpracována a vydána ve sborníku Vojáček, Milan. *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století. Sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 23. – 24. listopadu 2006 Národním archivem ve spolupráci s Archivem hlavního města Prahy*. Praha: Scriptorium, 2007.

³⁹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, T. Svatová M. Červinkové-Riegrové, 7. 11. 1891. Srov. „Projevovala tendence k častému sebezpytování, k sebezdokonalování hraničícímu až s duševním

Augustinová o Marii napsala, že měla den rozepsaný na čtverečkovaném papíře, práci rozdělenou po hodinách. „Domácí práce, šití, správký, vaření, střídají se s pracemi literárními, s korespondencemi, povinnostmi spolkovými, s malbou, se čtením. Jedna práce honila druhou.“⁴⁰ Navíc byla Marie velmi skromná. Necítila se natolik důležitá, že dokonce odmítla dát souhlas k sepsání svého životopisu. „*Není mi dovoleno životopis Váš psáti [...] S důvody, které Jste ráčila pronést ve váženém listě svém, nesouhlasím a jsem přesvědčen, že byste také nesoudila tak přísně, kdyby se nejednalo o Vás.*“⁴¹

Marie měla, již od svého dětství, možnost setkávat se s významnými osobnostmi své doby. V jejich rodičovském domě se totiž konaly schůzky spojené s pohoštěním, takzvané „dýchánky“ a ty měly velmi blízko k hudebním a literárním salonům. „Zvlášť významná byla tato setkání v MacNevenově paláci, kde se odehrávala už od doby rodiny Měchurovy a v jejichž tradici pokračovali i Palačtí, Riegrovi a Bráfovi.“⁴² V Riegrově domě vznikl také jeden z prvních ryze literárních salonů vznikajících v 70. letech 19. století. Mezi jeho návštěvníky patřili např. generál František Alexandr Zach, ministr Josef Jireček, básník a spisovatel Jiljí Jahn, profesori Eduard Albert, Gindely, Vincenc Náhlovský, Josef Václav Sládek, Julius Zeyer, Jaroslav Vrchlický, Josef Durdík, Jaroslav Goll, Otakar Hostinský, Eduard Jelínek, redaktor Osvěty Vlček, František V. Jeřábek, Eliška Krásnohorská, hudební kritik V. V. Zelený či operní skladatelé Vilém Blodek, Karel Šebor a Antonín Dvořák.⁴³ Múzou tohoto literárního salonu se stala Marie Červinková-Riegrová. Této role se většinou zhostily manželky. Mariina matka však považovala společenský život za zbytečný a tak ji v tomto ohledu často zastupovala právě její starší dcera Marie. Tyto salony dávaly možnost setkání lidí s podobným smýšlením a mnohdy se časem přeměnily ve spolky. A pro ženy to byla možnost, jak se částečně realizovat.

Marie se 28. září 1874 provdala v malečské kapli za Václava Červinku.

---

flagelantstvím.“ Lenderová, Milena. *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha: Karolinum, 2002, s. 182.

⁴⁰ Augustinová, Božena, *Marie Červinková – Riegrová. Životopisný nástin*. Praha: Bursík & Kohout, 1897, s. 99.

⁴¹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, A. Mattuška [historik, spisovatel] M. Červinkové-Riegrové, 2. 5. 1888.

⁴² Vojáček Milan. *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století. Sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 23.-24. listopadu 2006 Národním archivem ve spolupráci s Archivem hlavního města Prahy*. Scriptorium 2007, s. 30.

⁴³ Radoňová – Šárecká Maryša. *Ozářené krby. Vlastenecké rodiny české*. Dělnické nakladatelství v Praze, 1945, s. 165.

Ten po smrti svého otce v roce 1872 převzal správu panství na Malči⁴⁴ a byl zde ředitelem až do roku 1904. Václav pocházel z Ostředku, z vážené vlastenecké rodiny. Jeho otec byl doktor práv a velký zastánce národních zájmů. Václav Červinka se narodil 29. prosince 1844, zemřel 11. listopadu 1929 v Chotěboři. Studoval na Pražské německé technice a své vzdělání dokončil v Uhrách na Starohradské akademii. V rámci své spisovatelské činnosti⁴⁵ začal Václav používat pseudonym Q. F. Renatus. V roce 1878 napsal klavírní pochod. Je autorem komické opery „Dal si hádat“, která byla zrealizována v roce 1892 na Malči. „*V neděli upravím opravy v partituře [?], a pošlu Ti v pondělí vázaný klavírní výtah (18 exempl) a partituru, bys teda obstarala potřebné opisy.*“⁴⁶ Dále složil scénickou hudbu ke Stroupežnického hře Naši furianti. Hra měla premiéru v Národním divadle roku 1887. Vydal dvě knihy povídek a v roce 1906 filosofickou úvahu Život dle mé obrazotvornosti.

Manželství Václava a Marie zůstalo bezdětné. Tento fakt, ona chybějící životní náplň a Mariina povaha zřejmě vedla k tomu, že byla velmi aktivní na poli „profesním“. Dokázala se stát velmi čilou spisovatelkou, asistentkou svému otci a neúnavnou nástupkyní své matky v charitativní činnosti. Oblast jejího působení ukazuje, že se Marie nejspíš snažila dostát úrovně svých rodičů. Každopádně tak na ní reagovalo jak blízké, tak i široké okolí. Mariina sestřenice Albína Mašková chválí libreto Dimitrij, které veřejnost velmi dobře přijala a kriticky posoudila. Neopomene však Marii napsat, „*necht' zdar tento povzbudí Tvého geniálního ducha k nové práci na poli literárním – aby jednou vedle otce i slavena byla dcera!*“⁴⁷ Julius Zeyer gratuloval Marii k napsání knihy o její matce s názvem Marie Riegrová, rodem Palacká. V dopise uvedl, že dílo bylo napsáno „*vážně, pravdivě, čistě a ušlechtilé "jak se na dceru Marie Riegrové sluší!" Napsat tuto biografii byla svatá povinnost, nejen vůči zemřelé, ale vůči nám všem.*“⁴⁸

V oblasti filantropie bylo Mariinou snahou podporovat nezaměstnané nebo chudé dívky, které přišly do Prahy do služby jako služky nebo dělnice. Inspiraci

---

⁴⁴ Panství zakoupil František Ladislav Rieger v roce 1862 za 450 000 zlatých od hraběte Xavera Auersperga. Jedním z důvodů této koupě byla kandidatura do říšského sněmu. Každý uchazeč musel být finančně nezávislý a tudíž musel být schopen prokázat, že je majitelem panství, které je zapsáno v zemských deskách.

⁴⁵ Posílá Marii svou povídku a přeje si, aby si jí ona i její sestra Libuše přečetly. LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, 31. 1. 1894.

⁴⁶ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, 7. 11. 1891.

⁴⁷ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, A. Mašková M. Červinkové-Riegrové, 11. října 1882.

⁴⁸ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, J. Zeyer M. Červinkové-Riegrové, 3. 7. 1892.

hledala v cizině, hlavně ve Francii a podle tamních zkušeností se snažila o založení útulku pro takové ženy a dívky. Také se snažila o jistou převýchovu „padlých“ dívek, tj. dívek svedených či prostitutek. Zdůrazňovala princip solidarity s chudými. Věřila v důležitost práce žen na poli dobročinnosti, která je velkým přínosem pro celý národ. Marie po smrti své matky vstoupila do Komitétu dam pro městské opatrovny. S ohledem na své zdraví však mohla převzít pouze část Prahy a to Malou Stranu, Hradčany a Staré Město. Při vyšetřování chudých byla trpělivá a říkala, že to jsou ty nejšťastnější chvíle jejího života.⁴⁹ Byla zvolena do komise dozorčích nad opatrovnami, dále byla protektorkou spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek. Podporovala např. Bolzanův sirotčinec, jehož ředitelem byl ředitel měšťanské školy Vilém Rubricius.⁵⁰ Byla činnou členkou Spolku pro české feriální osady v Malči.⁵¹ „*Těším se, velectěná paní, že poctíte některou schůzi naši při svém pobytu v Praze svou vzácnou přítomností.*“⁵²

Marie Červinková-Riegrová spolu s 21 členkami Spolku sv. Ludmily a Amerického klubu dam založily spolek Záštitu. Největší zásluha, že tento spolek vznikl však patří Marii Červinkové-Riegrové. Název spolku vychází z Mariiny přednášky „Záštitu pracující dívky a ženy,“ kterou přednesla 15. března 1893 v Měšťanské besedě. V této přednášce upozornila na mravní a fyzickou osamělost mladých žen, převážně služek, které přišly z venkova do Prahy za prací. Účelem spolku bylo chránit jak hmotně, tak i mravně pracující dívky. Šlo zejména o dívky, které nežily v dobrých podmínkách, které přišly do Prahy či jiného města za prací. Spolek sloužil i jako jisté informační centrum o volných pracovních místech. Ženám ve velké nouzi poskytl práci ve vlastní prádelně a žehlárně.⁵³ Pro tyto ženy byla na podzim 1893 otevřena útulna, s kapacitou 15 osob. Místnosti v Platněřské ulici na Starém Městě pražském spolku zdarma zapůjčila městská rada. Později získal spolek v Lazarských kasárnách na Novém Městě větší prostory. Vlastně se tak jednalo o první dívčí internát v Praze, díky kterému mohlo

---

⁴⁹ Augustinová, Božena. *Marie Červinková-Riegrová. Životopisný nástin.* Praha: Bursík & Kohout, 1897, s. 78.

⁵⁰ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Rubricius M. Červinkové-Riegrové, 2. 10. 1890.

⁵¹ „Vzácným Svým příkladem položila Jste zajiště základ pro léta budoucí, k šíření humanní myšlenky v okolí Svém.“ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, E. Schmutzerová M. Červinkové-Riegrové, 30. 10. 1885.

⁵² LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, S. Podlipská M. Červinkové-Riegrové, 20. 7. 1888.

⁵³ Neudorflková, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěch i zklamání na cestě k emancipaci.* Praha: JANUA, 1999, s. 50.

vystudovat mnoho žen pocházejících z venkova.⁵⁴ Tento spolek byl však určen pouze pro dívky „zachovalé“. Otázka situace padlých dívek tak nebyla vyřešena.

Marie zemřela náhle večer 19. ledna 1895. Ten den se ještě zúčastnila pohřbu dr. Kučery, kde se jí udělalo nedobře. Šla si tedy odpočinout ke své přítelkyni Anně Lauermannové. Zdržela se u ní na čaj a poté spěchala domů připravit otci večeři. Znovu se jí udělalo špatně, odešla tedy do své ložnice, kde „v několika okamžicích skonala na témže místě jako její slavný děd.“⁵⁵ Za příčinu úmrtí lékaři určili srdeční mrtvici. Marie Červinková-Riegrová je pochovaná v rodinné hrobce mezi velikány na vyšehradském Slavíně.

Otec František Ladislav Rieger

(10. 12. 1818 – 3. 3. 1903)

František Ladislav Rieger se narodil v Semilech do rodiny, která vlastnila mlýn a pilu. Očekávalo se od něj, že se stane otcovým nástupcem ve mlýně. Byl velmi nadaný a vnímavý a tak byl jeho otec Františkovými učiteli přemluven, aby ho nechal dále studovat. Na Akademickém gymnáziu v Praze byl jeho třídním profesorem spisovatel, jazykovědec, rektor pražské univerzity Josef Jungmann (1773 – 1847).⁵⁶ František Ladislav Rieger studoval dva roky filosofii, vystudoval práva a nastoupil k trestnímu soudu. Doktorát získal v roce 1847. Již na gymnáziu přispíval do časopisu Světozor a v časopise Květy mu vyšly i básně. Vedl přípravu první české čtrnáctidílné encyklopedie „Riegrův slovník naučný“. První díl vyšel v roce 1860.

Dle návrhu Františka Ladislava Riegra došlo nejdříve na stavbu Prozatímního divadla, než bylo možné zrealizovat stavbu divadla Národního. Právě za tyto zásluhy byl František Ladislav Rieger v roce 1881 Františkem Josefem I. vyznamenán řádem Železné koruny II. třídy, který mu dával nárok na baronát. Rozhodnutí, zda tento titul přijmout či ne, bylo v rámci tehdejšího politického klimatu pro Riegra jistě velmi náročné. Jeho rodina mu však přijetí

---

⁵⁴ Lenderová, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha: Mladá Fronta, 1999, s. 250-251.

⁵⁵ Radoňová – Šárecká Maryša. *Ozářené krby. Vlastenecké rodiny české*. Dělnické nakladatelství v Praze, 1945, s. 176.

⁵⁶ Ale také překladatel z angličtiny, francouzštiny a němčiny. Autor pětidílného Slovníku česko-německého, člen Královské české učené společnosti. Velmi se zasadil o rozvoj českého jazyka.

titulu neschvalovala. „Pražák [advokát, poslanec, politik] mne již po tolikáté velice domlouval abych se hlásil o to baronství – že mi to císař pán bere za zlé že si toho nevážím. Ale nemohu se k tomu odhodlat.“⁵⁷ Nakonec František Ladislav Rieger v roce 1897 baronát přijal.

Celých třicet let stál František Ladislav Rieger v čele české politiky. Nejdříve se stal poslancem ústavodárného sněmu (1848 – 1849), dále poslancem sněmu českého (1861 – 1871, 1878 – 1895) a poslancem říšské rady (1861 – 1863, 1879 – 1891) a v roce 1897 se stal členem panské sněmovny. „Nejvyšší politickou autoritou zůstával sice až do své smrti F. Palacký, stále více však udával směr české politiky spíše z pozadí a její praktická provádění nechával v rukách F. L. Riegra.“⁵⁸ Staročeská strana byla ve volbách do říšské rady v březnu 1891 poražena a národ „svého kdysi milovaného vůdce opustil“.⁵⁹ A tak Rieger ve svých 74 letech zanechal politické činnosti. Tomáš Garrigue Masaryk však o něm řekl: „Před čím se všichni skláněli, byla láska a věrnost Riegrova jeho politickým ideálům, neúpornost jeho práce, jeho osobní poctivost a nezištnost.“⁶⁰

Dědeček František Palacký

(14. 6. 1798 – 26. 5. 1876)

František Palacký byl českým politikem a historikem. „Nemnoho osobností v dějinách národů získá přívlastek „otec národa“, který plným právem přináleží českému učenci, politikovi, poslanci ústavodárného sněmu let 1848 - 49, zakladateli novodobého českého dějepisectví – F. Palackému.“⁶¹ Je vnímán jako nejvýraznější osobnost české národní elity 19. století.⁶²

František Palacký se stal zemským historiografem, jenž byl pověřen sepsat dějiny Království českého. Byl velmi vzdělaný. Uměl německy, maďarsky, rusky, anglicky, francouzsky, italsky, španělsky a portugalsky, dokonale však „pouze“ německy, latinsky a česky.

---

⁵⁷ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, Fr. L. Rieger M. Červinkové-Riegrové, 10. 11. 1893.

⁵⁸ Augusta, Pavel, et al. *KDO BYL KDO v našich dějinách do roku 1918*. Praha: Libri, 1996, s. 343.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž, s. 344.

⁶¹ Tamtéž, s. 294.

⁶² Štaif, Jiří. *Velké postavy českých dějin. František Palacký. Život, dílo, mýtus*. Praha: Vyšehrad, 2009, s. 296.

Napsal obsáhlé, pětidílné Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě, které vyšly nejprve německy a poté i česky. Kniha se zabývá dějinami českého národa do nástupu Habsburků na český trůn, tj. do roku 1526. Velkou část tohoto díla napsal na Malči. Další jeho významné dílo je edice Archivu českého a v roce 1848 vydaný Popis království českého. Ve sborníku Radhost, vydaném v roce 1872 jsou shrnuty jeho politické úvahy, články a řeči.

František Palacký se i po vystoupení z polického života nadále těšil nevšední úctě. Jeho osobnost byla vnímána jako mimořádná. Např. došlo i na přejmenování ulice, ve které žil z Pasířské na ulici Palackého. A v letech 1876 - 1878 byl postaven most Palackého, který spojuje pražský Smíchov s druhým břehem u Karlova náměstí.⁶³

Matka Marie Riegrová-Palacká

(18. 4. 1833 – 29. 3. 1891)

Marie Riegrová byla dcerou Františka Palackého a Terezie, rozené Měchurové. V roce 1853 se provdala za Františka Ladislava Riegra. A tak Františka Palackého a Františka Ladislava Riegra spojilo kromě stejných politických názorů a přátelství také příbuzenství. Marie byla, vedle péče o rodinu, manželovou pomocnicí. Postarala se např. o finanční stránku realizace Riegrova prvního českého slovníku, rozpočítávala a rozesílala honoráře, četla korektury, hledala nové přispěvovatele a získávala nové spolupracovníky.⁶⁴ Také sledovala politické počínání otce i manžela.

Rodina byla pro Marii Riegrovou vždy na prvním místě. A tak se začala veřejné filantropické činnosti věnovat, až když její děti vyrostly a nepotřebovaly tolik její péče. Stala se průkopnicí organizované filantropie v Praze. Jejím nejspíše prvním veřejným počinem byla účast při uspořádání loterie pro osiřelou Zdenku Havlíčkovou.⁶⁵ „Vzdala se hudby, malování, společenských styků i zábavné četby, ba i zájem o politický život, který dosud přímo vášnivě sledovala, ustupoval u ní do pozadí před snahou pomoci chudým a nešťastným.“⁶⁶

---

⁶³ Tamtéž, s. 300 - 301.

⁶⁴ Doudová, Milena (red.). *Velké ženy české*. Praha: X-gem, Nova, Knižní klub, 1997, s. 66.

⁶⁵ Marie Riegrová, po smrti Karla Havlíčka, zorganizovala loterii ve prospěch „národního sirotka“.

⁶⁶ Doudová, Milena (red.). *Velké ženy české*. Praha: X-gem, Nova, Knižní klub, 1997, s. 68 – 69.

Marie Riegrová byla členkou Amerického klubu dam. Podnět k založení klubu dal Vojta Náprstek, pův. jménem Fünghut. Předmětem činnosti Amerického klubu dam byly nejprve přednášky, poté i filantropická činnost. Členkami se staly všechny významnější české ženy. První přednáška se v domě „U Halánků“ uskutečnila 15. ledna 1865.⁶⁷ Marie Riegrová se stala v roce 1865 jednatelkou Spolku svaté Ludmily, prosadila nové stanovy. Hlavním účelem spolku byla péče o chudé rodiny a pomoc při zajišťování práce svobodným dívkám a opuštěným ženám. Marie Riegrová byla toho názoru, že je třeba bídě předcházet a ne jí pouze zmírňovat. Proto se také po svém vstupu do tohoto spolku zasadila o založení spolkové školy pro dívky. Šlo o dívky jedenáctileté až dvanáctileté, které právě opustily farní školy. Výuka byla zahájena 8. května 1865. Dívky se věnovali učení literárnímu, šití a kreslení. Po roce byly dle svých schopností rozděleny do odboru šicího nebo účetnického.

Marie Riegrové spolek pro neshody s vedením v roce 1870 opustila.⁶⁸ Přítelkyně Marie Červinkové-Riegrové Anna Lauermannová-Mikschová⁶⁹ popsala paní Riegrovou jako osobu, která znala jen jedinou vášeň – bezpříkladnou pracovitost. Zábava, společenský život pro ni byla slova neznámá. Dokonce i na procházkách na Malči si s sebou nesla pletení (pletla punčošky pro chudé děti).⁷⁰ Usilovala o lepší dívčí vzdělání, o chudinskou péči, kdy navštěvovala příbytky chudých v těch nejhorších pražských čtvrtích. Denně dokázala navštívit až třicet bytů. Budovala opatrovny, tou první se stala opatrovna u sv. Jakuba, která byla otevřená 1. ledna 1869. Položila tak základní kámen vzniku českých mateřských škol.⁷¹ V roce 1871 se stala spoluzakladatelkou Ženského výrobního spolku. Starala se o fond Výboru paní, který pečoval o chudé matky a novorozence, který v roce 1884 zřídil první jesle.

Záslužnost konání Marie Riegrové bylo doceněno až po její smrti. „Ona žila – to co sama nazývala: „život účelovitý“ – a vskutku život v jejích očích

---

⁶⁷ Bahenská, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Sociologické nakladatelství: Libri, 2005, s. 88.

⁶⁸ Vojáček, Milan. *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století. Sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 23.-24. listopadu 2006 Národním archivem ve spolupráci s Archivem hlavního města Prahy*. Praha: Scriptorium 2007, s. 39.

⁶⁹ Spisovatelka píšící pod pseudonymem Felix Téver. Půl století vedla, dle francouzského vzoru, ale na Riegrovo doporučení, proslulý literární salon.

⁷⁰ Lauermannová-Mikschová, Anna. *Lidé minulých dob. Kniha lidských a básnických osudů*. Praha: Evropský literární klub, 1940, s. 63.

⁷¹ Opatrovny dostaly název „škola mateřská“ podle Komenského.

nebyl ničím jiným než velkým posvátným úkolem povinnosti, nic jiného v něm nehledala než povinnost a práci, a neznala také jiné radosti než vědomí vykonané práce.“⁷²

Dochovaná korespondence z pozůstalosti Marie Červinkové-Riegrové v LA PNP reflektuje smrt matky Marie. Najdeme zde mnoho kondolencí. Všechny jsou vedeny ve stejném duchu a to, že zemřela lidumilná, vzácná, šlechtná, obětavá, vznešená a nenahraditelná žena. Jedná se o dopisy např. od Josefy Náprstkové, Renáty Tyršové, Zdenky Braunerové. Samozřejmě, že i spolky reagovaly na úmrtí tak významné ženy, která se zabývala filantropií. Jde např. o Ženský vzdělávací a výrobní spolek Vesna v Brně, Červený Kříž v Kolíně, Ochrana opuštěných dívek Praha.

---

⁷² Červinková-Riegrová, Marie. *Marie Riegrová, rodem Palacká. Její život a skutky*. Praha: Obec pražská, 1892, s. 183-184. Výnos knihy šel ve prospěch fondu Marie Riegrové-Palacké.

5. Analýza pozůstalosti Marie Červinkové-Riegrové v Památníku národního písemnictví v Praze na Strahově

Vlastní analýzu přijaté korespondence Marie Červinkové-Riegrové jsem rozdělila do kapitol, které se však mohou prolínat. Mnohdy není možné navržené kapitoly striktně dodržet. Nejprve uvádím analýzu přijaté korespondence od nejbližších rodinných příslušníků, tj. od manžela, otce, matky, sestry, bratra a švagrové Marie. V dalších kapitolách analyzuji prostřednictvím přijaté korespondence Mariinu filantropickou a literární činnost. Z dopisovatelů mimo rodinný kruh jsem se zaměřila na analýzu dopisů od Anny Bayerové.

Přijatá korespondence obsahuje vedle česky psaných listů i dopisy psané rusky (např. od Čajkovského), německy (např. od A. Epsteina), francouzsky (např. od Collete Donaudy) a řady dalších, méně známých osobností. Obsahová analýza však zahrnuje pouze korespondenci v českém jazyce.

Co se týče struktury dopisů Marie byla, samozřejmě kromě rodinných příslušníků, oslovována např. „Slovutná a velevážená paní!“ nebo „Vysoce Vážená a Ctěná Milostpaní!“ Velká část dopisů končí prosbou o vyřízení pozdravů „ctěnému otci“, „ctěné matce“, ale i sestře Libuše.

Korespondence samozřejmě reflektuje tehdejší dobu a její významné okamžiky, např. kdy tehdejší „Ředitel královského českého zemského a Národního divadla“ píše Marii o požáru divadla. Že onen „*osudný požár Národního divadla [12. 8. 1881] není bohudík více neštěstím, jest pouze nehodou, která nás v rozvoji slovního a hudebního dramatu zdrží o dvě leta.*“⁷³ Jinde Marii prosí o zaslání své fotografie. Zakládá totiž pro Národní divadlo sbírku podobizen autorů všech děl, které se v divadle dávají. Mnohokrát ji zval na různá představení. Samozřejmě děkoval za dobrou práci, kterou při psaní všech libret odvedla.⁷⁴

František Ženíšek Marii svým dopisem ujišťuje, že jakmile mu to čas dovolí, započne práci na podobizně Františka Ladislava Riegra. Potěšilo ho, že byl osloven právě on a na práci se velmi těší.

---

⁷³ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, A. Fr. Šubert M. Červinkové-Riegrové, 15. 9. 1881.

⁷⁴ Ale také i na „*práci a čas k označení škrťů do dramatu L. Stroupežnického „Na Valdštejnské šachtě*“. LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, A. Fr. Šubert M. Červinkové-Riegrové, 15. 9. 1881.

Korespondence s manželem

V pozůstalosti Marie Červinkové-Riegrové je uloženo 475 dopisů od jejího manžela Václava z rozmezí let 1876 – 1895. Tento časový úsek zahrnuje, bez dvou prvních let, dobu jejich manželství. Manželé nepobývali stále spolu, v jedné společné domácnosti. A to může být důvodem tak rozsáhlé korespondence, ač jejich manželství nebylo zřejmě oboustranně šťastné. Marie žila střídavě v Praze u rodičů a na zámku v Malči u Chotěboře v domácnosti manželské. Při analýze korespondence od manžela Václava jsem se soustředila jednak na zmínky o charitativních aktivitách a jednak na názory či připomínky na literární činnost jeho manželky Marie. A zda-li ve své korespondenci reagovali na své bezdětné manželství či na vztah sám o sobě. Pozůstalost Marie Červinkové-Riegrové byla věnována Literárnímu archivu Památníku národního písemnictví v Praze jejím manželem. A tak je nutné brát v potaz to, že Václav nejspíš provedl výběr pozůstalosti své ženy. Je tedy možné, že velmi důvěrnou korespondenci (byla-li) vyňal.

Václav s Marií spolu trávili první tři roky svého manželství na Malči. A zdá se, že byli spokojeni. „[Marie] psávala, jak vaří pro Václavíčka, jak žije v malečském zámku, bílým neporušeným sněhem zavátém, jako v pohádce, jak maluje obrázky pro rodiče k vánocům a jak šije šaty pro chudé děti malečské a Václavíček jí přitom předčítá.“⁷⁵ To vysvětluje absenci korespondence v období z počátku jejich manželství v letech 1874 až 1875. Manželé se každopádně brali z lásky. Ještě v roce 1876 psal Václav Marii do Prahy: „*Když se máme rádi, je vše pořád nové. Každá hubička je nová, slyšíte prosím Vás má milá?*“⁷⁶ Poté teprve došlo k jakémusi postupnému ochladnutí. V nejstarších dopisech uložených v LA PNP Václav Marii zpočátku oslovoval „Milá paničko!“ nebo „Mé zlaté didí!“, ale také „Má drahá holubičko!“ či „Milá Marinko!“ Později svou manželku oslovoval pouze „Milá Marie“ a vřelost se z dopisů postupně vytrácela a korespondence

---

⁷⁵ Lauermannová-Mikschová, Anna. *Lidé minulých dob. Kniha lidských a básnických osudů*. Praha: Evropský literární klub, 1940, s. 69.

⁷⁶ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, 19. února 1876. Srov. „*Milerád dle přání Vašeho vykonám církevní funkci při sňatku Vašem. Bude to jeden z nejmilejších duchovních výkonů v životě mém. Bude mi velkým potěšením, nejen sňatek Váš požehnat, nýbrž též býti očitým svědkem té radosti a blaženosti, že se vyplnila touha a žádost srdce Vašeho.*“ V. Nykles (farář v kostele sv. Štěpána v Praze) M. Červinkové-Riegrové, 19. 2. 1876.

nabývala spíše informativního charakteru. Václav se však po celou dobu jejich manželství v dopisech podepisoval „Tvůj Václav“ nebo „Tvůj upřímný Václav“. V roce 1877, tedy pouhé tři roky po svatbě, Václav píše Marii takto: „*Milá paničko! Mě se zdá, má milá, že mi málo píšete – předce jak myslím máte daleko méně starosti a činění než já?! Počítám, že se na svém – až zbytečně moc hodném mužičkovi prohřešujete, když tak ten inkoust šetříte [...] Celkem račte si vzít krásně mé psaníčko k srdci a bez vzdychání vzpomínejte na svého rozpustilého mužička. Vlastně na mužička jenž rád by byl rozpustilý – avšak – nejde to – Tvé někdejší Sluníčko.*“⁷⁷ Již jenom samotný podpis pisatele mluví sám za sebe.

V pozdějších letech pak podstatná část korespondence reflektuje Václavův každodenní život na Malči. Píše Marii, co se ten den událo v hospodářství, jaké bylo počasí, kdy Marie přijede a kdy jezdit nemusí: „*Tážeš se mne ve svém dopise ze dne 8. t.m. zdali máš přijet v úterý a v pátek zas odjet nebo zůstat až do neděle. K tomu Ti odpovídám, abys jen bez bázně a se vší určitostí zůstala do příští neděle v Praze. Ujišťuji Tě co nejjistotněji, že Tě zde nemám nikteraz zapotřebí, a nevím také, co bys jak na ven [?] taky měla dělat?*“⁷⁸ V dalších dopisech popisuje Marii svůj jídelníček. „*Ve středu měl jsem bramborovou polívku s kroupama a houbama se zeleninou, kaši ze trhaných krup a ze smetany a noky. Večer rejži s drobčkama. Ve čtvrtek polívku, maso s křenem a brambory, kuře. Večer kuře ohříváné.*“⁷⁹ Také svou ženu informoval o tom, že se jim v jeden den povedlo ulovit 132 zajíců⁸⁰ či že Václav posílá „*3 páry koní a tovaryše Chvojku pro parní mlátičku do Jeníkova.*“⁸¹ Rovněž píše o své sestře Marjánce, o služkách na Malči, o šafáři a svém zdraví. Zmiňuje nedostatek času a klidu na své psaní, protože v hospodářství je neustále mnoho práce.

Korespondence v této době vůbec nereflektuje vztah mezi manžely. Takže se dále můžeme jen domnívat, jak vše ve skutečnosti bylo a proč jejich manželství nebylo spokojené, jak ve své knize *K hříchu i k modlitbě* uvádí Milena Lenderová.⁸² Důvody nefunkčnosti jejich manželství neznáme, nelze už je ani zjistit, můžeme se pouze domýšlet. Marie se však po svatbě nesvěřovala ani

---

⁷⁷ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, 23. 11. 1877.

⁷⁸ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, 8. 10. 1881.

⁷⁹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, b.d.

⁸⁰ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, 18. 11. 1877.

⁸¹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, 7. 11. 1891.

⁸² Lenderová, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století.* Praha: Mladá Fronta, 1999, s. 100.

svému deníku, který si pečlivě vedla již od dětských let. Nezapomínejme však, že Marie žila v druhé polovině 19. století a jak uvedla Anna Lauermannová Mikschová ve své knize *Lidé dob minulých*: „Manželství bylo svátostí, nerozlučným svazkem, v který se uvazovala žena pravidlem do dvacátého roku; bylo-li mýlkou, bylo krutě trestáno doživotní samovazbou ve dvou.“⁸³ Rozvod byl v té době stále velmi neobvyklým řešením, jak ukončit nešťastné či nefunkční manželství. O dalších svazcích té doby víme, že manželé zůstávali spolu, ač nespokojeni. Lidé se mohli uchýlit k odluce, což bylo jak velmi nákladné, tak i komplikované. K rozchodu se např. dopracovala Mariina přítelkyně Anna Lauermannová–Mikschová se svým mužem Josefem, vnukem Josefa Jungmanna. Ta považovala Mariino i Václavovo smíření se stavem jejich manželství za pokrytectví. Dokonce radila Václavovi založit si novou existenci jinde. Ten to však nechtěl udělat kvůli Mariiným rodičům. Tušil, co by rozvod v rodině „vůdce národa“ vyvolal.⁸⁴ Žena devatenáctého století měla být především submisivní, pokorná a trpělivá.⁸⁵ Hodnota muže reflektovala jeho společenskou prestiž, ale statut ženy byl jednoznačně spojován s rolí manželky a matky.⁸⁶ Stále také ještě přetrvával názor, že žena je o něco méně než muž. I Mariin otec František Ladislav Rieger reaguje na její bolesti hlavy takto: „*Musíš více zahálet – ducha příliš nenamáhat. Přece jen ženská nevydrží tolik co muž.*“⁸⁷ Zdá se, že Marii ani nenapadla možnost vyvázat se ze svazku manželského, žít sama a sama se realizovat. To poslední však i tak dělala, ale stále tu byla ona podřízenost manželovi. Některé ženy však dokázaly překročit svůj stín navzdory době, ve které žily. Ale jednalo se o příslovečné výjimky. Příkladem takovéto ženy je Zdenka Braunerová.⁸⁸ Ta si dokázala prosadit malbu ne pouze jako svůj koníček, ale i jako zaměstnání. Pravdou však je, že zůstala svobodná, bezdětná. Některé ženy se stáhly do ústraní po svém sňatku, ač do té doby byly velmi emancipované.

---

⁸³ Lauermannová–Mikschová, Anna. *Lidé minulých dob. Kniha lidských a básnických osudů*. Praha: Evropský literární klub, 1940, s. 69.

⁸⁴ Sak, Robert. *Salon dvou století. Anna Lauermannová–Mikschová a její hosté*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2003, s. 37.

⁸⁵ Lenderová, Milena. *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha: Karolinum, 2002, s. 181.

⁸⁶ Šimůnková, Alena. *Statut, odpovědnost a láska: vztahy mezi mužem a ženou v české měšťanské společnosti v 19. století*. Český časopis historický. 1997, č. 1, s. 86.

⁸⁷ LA PNP, f. M. Červinkové–Riegrové, Fr. L. Rieger M. Červinkové–Riegrové, 14. 4. 1886.

⁸⁸ 1858 – 1934, grafička, malířka, ilustrátorka knih, ale také aktivistka za záchranu staré Prahy.

Například Bohuslava Rajska,⁸⁹ vlastním jménem Antonie Reissová, se do doby svého sňatku s Františkem Ladislavem Čelakovským⁹⁰ intenzivně zabývala realizací dívčí školy a přípravou na zaměstnání učitelky. Po sňatku se však věnovala pouze manželovi a jeho čtyřem dětem z předchozího manželství, které skončilo smrtí jeho první ženy.

Bezdětnost manželství a s velkou pravděpodobností nenaplněné představy o partnerovi⁹¹ mohly Marii vést (spolu s rodinnými vzory a jejími povahovými vlastnostmi) k její „profesní“ dráze více, než kdyby žila spokojený rodinný život. Když se Mariině mladší sestře Libuši narodil 10. listopadu 1888 syn Václav, komentovala to takto: „Mně bylo tak divno u srdce, když jsem do toho pro mne neznámého světa vkročila – léky, peřinky, plenky a celá ta atmosféra teplá, přidušená, tichá, v níž se odchovává v prvních dnech takové poupě lidské. Jak jiný můj život je! Vím, že to, v čem žiji, není žádné štěstí – ty papíry, v nichž se hrabu, nedýší vřelostí, všude jen chlad a samota.“⁹² Jelikož však byla Marie velmi pracovitá, literárně nadaná a oddaná otci i matce, věnovala se tedy, když její manželství zůstalo bezdětné, filantropii dle vzoru své matky, podporovala svého otce a psala. „Přetrpěla si léta žalu, pak zvítězila její velmi živá letora a zvítězily ušlechtilé zájmy, které vyplnily její život. Zapomínala vlastních slzí tím, že slzy jiných osušovala. Stala se duší pomocnou svému užšímu i širšímu okolí.“⁹³

Václav ovšem v korespondenci reaguje jak na literární, tak i na filantropické úspěchy své manželky zřídka. Zmínky najdeme jen v několika málo dopisech. „*Slyším o Tvých nesmírných úspěchách – vida, vida, co z tebe všechno ještě nebude.*“⁹⁴ Jinde píše, jak ho mrzí, že ten den nepřišly noviny. Těšil se totiž, že se v nich dočte o Mariině další přednášce. O psaní a přípravě Marie na filantropickou přednášku však myslí. „*Vzpomínám na Tebe jak se Ti daří s přednáškou. Přednáška pro Tebe není nic nového, a ježto jsi „při věci“ – a ježto*

---

⁸⁹ 1817 – 1852, vlastenka, učitelka, spisovatelka, majitelka dívčího ústavu, překladatelka, přední představitelka dívčí Budče.

⁹⁰ Básník, překladatel, satirik, literární kritik, novinář, profesor slavistiky na pražské univerzitě.

⁹¹ „Nepíší ráda o této smutné záležitosti, vážne mi péro pomyšlením, že by mi to nebožka Marie neschvalovala, neboť celá rodina Riegrova zachovávala aristokratické mlčení, šlo-li o vnitřní záležitosti citové, rodinné.“ Lauermannová-Mikschová, Anna. *Lidé minulých dob. Kniha lidských a básnických osudů*. Praha: Evropský literární klub, 1940, s. 69.

⁹² Lenderová, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha: Mladá Fronta, 1999, s. 106. Citace v knize je bez uvedení původu.

⁹³ Lauermannová-Mikschová, Anna. *Lidé minulých dob. Kniha lidských a básnických osudů*. Praha: Evropský literární klub, 1940, s. 71.

⁹⁴ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, 14. 4. 1886.

se svědomitě vždy připravuješ – nepochybuji ani za mák, že ovládáš předměty dokonale a že se Ti to zdaří – k čemuž Ti předem přeji zdaru.“⁹⁵ Zajímá ho obsah této konkrétní přednášky, ale již předem tuší, že nic nového to pro něj nebude.

Filantropické aktivity spíše zmiňuje v rámci Mariina zdraví. „Vzpomínám na Tebe, že dnes máš schůzi nového spolku,⁹⁶ kde předsedáš – tuším na radnici. Přeji Ti k tomu zdaru, ale myslím, že si děláš s tím zbytečné starosti [...] Zajisté uvaluješ si velké břímě i starosti na bedra [...] Dej tedy pozor, abys nepřebrala víc, než jsi s to unést!“⁹⁷ Václav píše Marii, že se „po zralém a důkladném uvážení“ nezúčastní premiéry opery Jakobín, ke které Marie napsala libreto.⁹⁸ Pro nečitelnost textu se, bohužel, nedozvíme ony důvody, které Václavovi zabránili do Prahy přijet.

Václavovi ale nelze křivdit, že by se o svou ženu vůbec nezajímal. Velmi často ve svých dopisech zmiňuje své obavy o její zdraví. Křehké zdraví, zděděné z matčiny strany, Marii totiž doprovázelo celý život. To jí však neubíralo na její činorodosti. Smrt matky jí však velmi zasáhla, zhoršil se její i v té době nepříliš dobrý zdravotní stav. Měla se podle lékařů i podle svého manžela šetřit a hlavně být v klidu. Václav to Marii znovu ve svých dopisech opakoval. „To není moudré, že máš tlučení srdce, jest vidět, že duševní přílišná afekce Ti rozhodně škodí. Já jsem Ti říkal, již před delší dobou, že bych Ti neradil se vázat na přednášky a podobné věci – přivádí Tě to z rovnováhy [...] Musíš se naučit méně myslet, a naučit se žít klidněji – řekl bych flegmatictěji.“⁹⁹ Marii při její churavosti pomáhala v naplňování pro ni důležitých aktivit silná náboženská víra. Čím více byla nemocnější, tím více pracovala. Snad možná proto, aby stihla udělat vše, co měla v plánu. V jiném dopise se Václav projevil shovívavější a litoval Marii, že je opět nemocná. „Nesmíš nyní myslet na jízdu sem ven [...] mohla bys si i cestou uškoditi, a mě ničím podstatným prospěti nemůžeš. Ty musíš myslet jen na své uzdravení, tj. hlavní věc, abys svým záměrům a ideálům vytčeným mohla žít.“¹⁰⁰

Manželé tedy, po prvních třech letech společného života na Malči, mnoho společného času spolu netrávili. To dokazuje novoroční přání psané Václavem

⁹⁵ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, 19. 2. 1893.

⁹⁶ Jednalo se o ustavující schůzi spolku Záštitá.

⁹⁷ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, 23. 4. 1893.

⁹⁸ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, 9. 2. 1889.

⁹⁹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, 13. 3. 1893.

¹⁰⁰ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, 10. 2. 1894.

Marii. Nejspíš tedy ani konec roku neprožívali spolu. Václav Marii přál „*ještě jednou by Ti pán Bůh v tom nastávajícím roce popřáti ráčil zdraví stálé, jakož i klidnou, spokojenou a veselou mysl – a aby nedopouštěl nic co by podstatnou příčinou bylo k zármutku a zakalení mysli.*“¹⁰¹ Přesto však korespondence mezi nimi byla, co do četnosti intenzivní a dosti obsáhlá. Václav mnohdy poslal pouze krátký dopis s informací, že nemá co psát, ale tímto o sobě dává alespoň vědět.

Až velmi neosobní je Václavova formulace dopisu, kde Marii sděluje, že zemřel její dědeček František Palacký. „*Drahá Marie! Pověsti o stavu Tvého děda bohužel jsou až příliš podstatné. Pan Brož obdržel telegramm od Tvého otce – ve kterémž mu nařizuje aby mi sdělil – že to čehož se bylo obávati – nastoupilo. Zajisté nikoho jiného se to netýká než děda Tvého.*“¹⁰² Ve svých dopisech ale Václav nezapomínal dávat pozdravovat otce, matku a v dřívějších dopisech i oba mladší Mariiny sourozence Bohuše a Libuši.

Poslední dopis uložený v Literárním archivu Památníku národního písemnictví psaný Václavem Marii je z 19. ledna 1895, tedy ze dne, kdy v Praze zemřela. Václav popisoval jednu z běžných dodávek malečského proviantu do Prahy. Tentokrát se jednalo o „*4 bažanty (před nějakým časem střelení), 4 koroptve taktěž, 3 zajíce čerstvé, 1 králíka čerstvého.*“¹⁰³ Netušil tedy pravděpodobně nic o výrazně se zhoršujícím zdravotním stavu své manželky.

Ač se jedná v písemném styku mezi Marií Červinkovou-Riegrovou a jejím mužem Václavem Červinkou o korespondenci dosti obsáhlou, je vedena spíše v duchu formálním a neosobním, čistě informativním. To odpovídá pravděpodobnému ochladnutí vzájemných partnerských vztahů – tedy situaci, která by se později ve 20. století (a samozřejmě i dnes) zřejmě řešila rozpadem manželství. V době Marie Červinkové-Riegrové a v její situaci představitelky přední pražské vlastenecké rodiny bylo jistým východiskem formální zachování manželského svazku. A tomu odpovídá i formální ráz „manželské“ korespondence uložené v LA PNP.

---

¹⁰¹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, b. d. 1891.

¹⁰² Na dopise je modrou tužkou dopsáno „Jak sdělil jsem Marii úmrtí Palackého“. K čemuž Václav připojil svůj podpis. LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, 26. 5. 1886.

¹⁰³ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, 19. 1. 1894.

Korespondence s matkou

„Ona skutečně nedovedla býti živa bez práce, bez neustálého soustředění vůle a síly k určitému cíli.“¹⁰⁴

V pozůstalosti Marie Červinkové-Riegrové uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze najdeme 732 dopisů psaných v rozmezí let 1866 až 1891 Marií Riegrovou její nejstarší dceři Marii. I když vezmeme v potaz, že se jedná o několik let delší časový úsek, než při korespondenci s manželem, je dopisů podstatně více. Píše v nich o každodenních záležitostech, o své filantropické práci, o Bohu, o tom, co má Marie poslat z Malče do Prahy za naturálie apod. Zajímá se, co Marie dělá, čím se zabývá. Udílí rady a píše dceři životní moudra.

Často se v dopisech Marie Riegrové své starší dceři můžeme dočíst o tom, jak mnoho má práce.¹⁰⁵ Nelze však, vycházející z její povahy, toto chápat jako stěžování si na osud, ale pouze jako konstatování a dokumentování nesčetných charitativních aktivit Mariiny matky. *„Jsem teď tolik zaměstnána, že tobě s obtíží píším toto psaní. Opatrovna a sv. Ludmila mne tolik zaneprazdňují.“¹⁰⁶* Marie svou matku doprovázela při jejích návštěvách po příbytcích chudiny. Mnohdy jí toto zabralo celý den. Obydlí chudých navštěvovala celých 25 let. Jinde své dceři píše *„mám práce pořád dost, že to nemohu zmocit.“¹⁰⁷* Těší se, až odjede do Malče, protože *„honím se tu jako blázen. Denně v opatrovně, denně v průmyslové škole, tu sbírat, tu umlouvat, tu návštěvy dělat at.“¹⁰⁸*

„Práce je čím dál více a mě sil ubývá.“¹⁰⁹ Tato lakonická slova dokumentují situaci ke konci života Mariiny matky, která si nakládala na svá bedra příliš mnoho úkolů. Mariina matka zemřela náhle, jakožto předčasně

---

¹⁰⁴ Červinková-Riegrová, Marie. *Marie Riegrová, rodem Palacká. Její život a skutky*. Praha: Obec pražská, 1892, s. 185.

¹⁰⁵ „By bylo nutno nad tím bdíti, by nebyla neúnavně činná matinka přetížena. Záležit' na tom, aby vlasti dlouho byla zachována a neustálým dělením se na vše strany o svou sílu nebyla připravena.“ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové A. Dvořák M. Červinkové-Riegrové, 15. 5. 1883.

¹⁰⁶ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 3. 4. 1889.

¹⁰⁷ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 10. 1. 1875.

¹⁰⁸ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 27. 4. 1869.

¹⁰⁹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 14. 11. 1889.

zestárlá žena, během své cesty po Itálii v Římě. Lékař konstatoval celkové vyčerpání organismu. Zemřela ve věku 58 let.

A tak, jak byla Marie Riegrová přísná sama na sebe, byla přísná i na svou dceru. „Ty víš že tě maminka ráda má, že ale je dosti přísná.“¹¹⁰ Nabádala dceru Marii k poslušnosti a kladla na ní maximální nároky. Dopisy, které matka posílala Marii do Frankfurtu, kde dcera pobývala čtyři měsíce ve škole, jsou plné užitečných rad do života. „Zpytuj často mysl svou – a hled’ často na to jaká sama v sobě budeš – nehleď k tomu co jiní o tobě souditi a mluvití budou, na sobě nastav úsudek o sobě samé [...] Blaženost svou hledati musíš sama v sobě – že nebudeš šťastná leda budeli vši tvé smýšlení a myslení i chtění a činění v souhlasu a směru nejlepšího vědomí i svědomí.“¹¹¹

Žádá Marii, aby ji jako svou matku poslouchala, protože ta jí má velmi ráda, i když je, jak občas opakuje, přísná. „Bud’ pamětliva všech mých dřívějších napomenutí.“¹¹² Matka psala dopis dceři, která ještě byla ve Frankfurtu, v ústavu slečny Krebsové dopisy plné přání toho, aby její dcera byla hodná, poslušná. „Přála bych si tě vidět zdravou, veselou, a přitom co možná hodnou a dokonalou.“¹¹³ Také dceři psala, že chápe jejich odloučení a Mariin delší pobyt v cizí zemi za její zkoušku. „Jest to doba zkoušky, obstojíšli ve všem dobrém vrátíš se nám moudřejší a způsobnějši [...] Naučíš se, drahá dcero, již teď, že v životě tomto nebyvá vše snadné a milé, že nám bojovati jest s mnohými svízeli, zármutkem i neštěstím, že nám ale zoufati nedlužno, máme Boha za svého přítele, a máme vědomí dobré a neporušené.“¹¹⁴

Radila své dceři v duchu učení Bernarda Bolzana. Smysl pro povinnost, přísné mravní zásady, hledání smyslu svého života v práci pro nebližší a potřebné to bylo důležité. Marie Riegrová se musela starat o svou nemocnou maminku, Márinčinu babičku Terezii Palackou a to ještě více utvrdilo její smysl pro povinnost a odpovědnost. A totéž pěstovala a požadovala u své dcery. I mravní čistota byla důležitým bodem bolzanova učení. „Nerada bych, aby se do tvého srdce vloudila všeliká neřest a vášeň a závist i nelaskavost [...] nenauč se mi tam

---

¹¹⁰ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, b.d.

¹¹¹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 14. 5. 1868.

¹¹² LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, b.d.

¹¹³ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 27. 4. 1869.

¹¹⁴ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, b. d. 1869.

mravným darebnotem [...] nemohla bych tě pak mít tak ráda jak tě mám.“¹¹⁵

Také zmiňuje literární činnost své dcery. Z dopisů tak vyplývá, že matka s touto dceřinou činností až tak nesouhlasila. Nejspíš by svou dceru raději viděla pouze jako vzornou manželku. „*S přednáškami buď opatrná – než se do toho vší myslí a srdcem – sice zapomeneš na svět pod nohami a vyvedeš mnohou spletenost. Člověk má již v mládí zvykat sobě opanovati sebe i myšlenky a city své arcí do jisté míry – být chladnou egoistkou, to tobě neradím.*“¹¹⁶

Matka Marii žádala, aby se dcera stále něčím zabývala, aby byla pilná. „*Hled' samotu svou zapudit příčinlivostí svou domácí máš co rovnat a pořádat a uvádět do koleje vzorného hospodářství [na Malči].*“¹¹⁷ Marie se má věnovat nejen domácím ženským pracím, ale i zdokonalování se v cizích jazycích. „*Co pak dělá franština a tvá angličtina. Nezapomeň jí – až bude jaro a léto nebudeš mít ke knihám tolik času jako teď.*“¹¹⁸ V takovém a podobném duchu matka psala Marii po dobu cca dvou let, kdy mladí manželé spolu povětšinou žili na Malči. A kdy nejspíš ještě bylo jejich manželství šťastné. „*Píšeš, že jsi ještě nepočala malovat a o pianě, že budeš teď pilnější? Žádnou práci skoro nemáš, neboť bavlna k háčkování je ještě u mě taktéž vyšívání. Čím tedy trávíš čas? Bylo by dobře kdybys něco s pilností dělala, abys svému muži dopřála též chvíli na studia ve prospěch hospodářského spolku [...] Vyhledej si ve svých knihách nahoře co tam anglického najdeš – a cvič se ve čtení, mohla bys zapomenout, cos jednou věděla. Ted' můžeš více číst a malovat, později najde se ti více ženských prací.*“¹¹⁹

Z dopisů vyznívá velká starost o dceřino zdraví. V LA PNP je uložený dopis, ve kterém matka píše své dceři, když pobývala v ústavu slečny Krebsové ve Frankfurtu např. toto: „*Mášli mne ráda nos někdy šněrovačku a drž se dobře – vzpomínej při tom na mne [...] kdybys měla zase přijet nervosní bledá a s boulemi. To holka tě tam nenechám.*“¹²⁰ Marie pokračovala v neblahém dědictví svých příbuzných po ženské linii a to slabým srdcem. Tímto trpěla její matka, ale i matka její, tj. Márinky babička, Terezie Palacká, rozená Měchurová. „*Otec píše, že jsi zase churava. Je to chyba, že vždy duševní práci přeháníš – tím se můžeš*

¹¹⁵ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, b.d.

¹¹⁶ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 16. 10. 1871.

¹¹⁷ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 20. 10. 1874.

¹¹⁸ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 10. 1. 1875.

¹¹⁹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 24. 1. 1875.

¹²⁰ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, b. d.

stát nervovým mrzákem – budeli se to často opakovat. Všeho s mírou.“¹²¹

Marie Riegrová nabádá svou starší dceru, aby byla svému muži Václavovi dobrou manželkou. „*Jsem si jistá že k tobě bude dobrý a milý a proto nesmíš jen lásku přijímat ale musíš ji také skutkem opětovat [...] Také pilně vycházej a všímej si polních starostí tvého muže, to bude trochu hromosvod pro jiné myšlenky.*“¹²² Také Marii píše, aby stála při svém muži a podporovala ho. „*Hled' Václavovi udělat potěšení, aby kolem tebe zapomněl na trampoty své.*“¹²³

Marie Riegrová také neopomněla své dceři připomenout, aby se pečlivě starala o svou domácnost. „*Měla jsem potěšení z Tebe Marynko, že jsem viděla, že domácnost svou rozumně a obezřetně vedeš. Doufám, že v tom neochabneš, a že zůstaneš pozorlivou a pilnou hospodyňkou, aby se měl Václav dobře a aby si mohla spíše sloužiti za vzor než aby si za jinými mladými paními zůstávala pozadu.*“¹²⁴ Za nějakou dobu se na Mariinu domácnost ptá jako starostlivá matka znovu. „*Co dělá Tvá domácnost? Zdali pak si vše držíš v pořádku? Obstála by si revizi tatinčinu?*“¹²⁵

Ve svých dopisech dceři Márince Marie Riegrová poukazuje na ženskou roli. „*Úkol děvčete není samé učení a kdo si jednou v tom příliš zalíbí, ten pak vždy po tom touží a zanedbává všelikých svých povinností [...] po vyplněním přáním Tvém hodně se naučit, že se toho nabažíš a ráda se vrátíš k tichému klidnému živobytí bez tolikeré změny a zábavy.*“¹²⁶ Radí Marii naučit se přijímat věci tak, jak jdou, být trpělivá, když nelze věc změnit, což „*děje se v životě lidském často tak, a my ženské, musíme zvláště se naučit podrobiti svou vůli a vpravit se do toho, co je naší povinností.*“¹²⁷

Marie Riegrová byla ženou své doby, tj. doby 19. století, kdy ženská emancipace teprve začínala. Ač byla velmi pracovitá, schopná, chovala se stále ještě „jen“ jako žena svého muže. „*Údělem ženy až na práh dvacátého století bylo manželství, jen v jeho rámci získala hodnotu.*“¹²⁸ Žena stále byla vnímána jako fyziologicky a psychicky slabší než je muž. Málokterá žena té doby měla vlastní

---

¹²¹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 27. 3. 1890.

¹²² LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 20. 10. 1874.

¹²³ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 10. 1. 1875.

¹²⁴ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 29. 11. 1874.

¹²⁵ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 29. 11. 1875.

¹²⁶ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, b.d. 1868.

¹²⁷ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 16. 3. 1869.

¹²⁸ Lenderová, Milena. *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století.* Praha: Karolinum, 2002, s. 8.

identitu a když ano, nebylo na ní pohlíženo zrovna vlídně. Karolina Světlá ve svém spisku *Ženská otázka česká* v závěru této práce napsala, že žena má mít právo vybrat si z vlastní vůle tak, že buď vstoupí do manželského svazku nebo se bude věnovat vlastnímu povolání.¹²⁹

Obsáhlá korespondence mezi Marií Riegrovou a Marií Červinkovou-Riegrovou poukazuje na silnou vazbu mezi matkou a dcerou a to nejen počtem a frekvencí dopisů, ale i jejich obsahem. Marie Riegrová svou dceru neustále i formou dopisů vychovávala, nabádala k pracovitosti a ke správným mravním zásadám a to nejen v mládí, ale i později v dospělosti i v nenaplněném manželství. A její listy dokumentují, že manželství, rodinu a domácnost považovala Marie Riegrová pro svou dceru za vyšší hodnotu, než její případnou realizaci na poli spisovatelském.

---

¹²⁹ Vojáček, Milan. *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století. Sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 23.-24. listopadu 2006 Národním archivem ve spolupráci s Archivem hlavního města Prahy*. Praha: Scriptorium 2007, s. 45. „Upírá se ženám nejpřirozenější právo lidské, právo k volnému sebe určení a k samostatnosti.“ Krásnohorská, Eliška. *Ženská otázka česká*. Praha 1881, s. 30.

Korespondence s otcem

V pozůstalosti Marie Červinkové-Riegrové, která je uložena v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze se nachází 332 dopisů adresovaných Marii jejím otcem Františkem Ladislavem Riegrem, a to v rozmezí let 1875 – 1894.

Otec podobně jako Mariina matka často zmiňuje svou časovou tíseň a velké pracovní vytížení. „*Piši jen kratičký list, neboť mám teď mnoho na všě strany.*“¹³⁰ Píše o tom, kolik má korespondence, že píše matce, Bohušovi, Václavovi, Libuši i Marii a ona po něm ještě žádá, aby jí psal více. „*Stěžuješ si, že Ti málo píše – ale píše dost.*“¹³¹ A jinde se můžeme dočíst „*Stěžuješ si že ti málo o sobě píše.*“¹³² Mariin otec nejspíše psával dopisy svému zeti Václavovi a chápal to jako korespondenci pro oba dva, tedy i pro Marii. Očekával, že si Václavovy dopisy Marie sama přečte. V jiném dopise otec Marii napsal, že sice nemá co zajímavého jí napsat, ale jelikož si ona přeje, aby jí psal, činí tak.¹³³

František Ladislav Rieger ve své korespondenci Marii také popisoval svůj pracovní den ve Vídni. „*My tu máme neutěšený život. Ráno od 10 do 4 sezení od 6 neb od 7 do 9 zase a neníli sezení v domě je zajisté v komisi. Já pořád doufám [...] že 28. skončíme sezení rady říšské načež přijedu do Prahy.*“¹³⁴ Také Marii informoval o tom, jaké koná návštěvy, s kým se stýká. „*Byl jsem u místopředsedatele Thuna*¹³⁵ *dosti dlouho – rozmlouval jsem s ním zdá se, že nemá v trvání Kabinetu Windischgratzova*¹³⁶ *důvěru ale nechtějí mu dělat obtíže a chtějí očekávat. Uznal sám, že program je tentýž jako poslední Taaffův [v roce 1879 sestavil novou vládu a v roce 1893 podal demisi].*“¹³⁷

Otec ve svých dopisech nejvíce reflektuje společenskou a politickou

¹³⁰ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, Fr. L. Rieger M. Červinkové-Riegrové, 27. 10. 1875.

¹³¹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, Fr. L. Rieger M. Červinkové-Riegrové, 20. 11. 1886.

¹³² LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, Fr. L. Rieger M. Červinkové-Riegrové, 4. 1. 1886.

¹³³ „*Piši Ti poněvadž si tak přeješ ačkoli nemám hrubě co psát!*“ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, Fr. L. Rieger M. Červinkové-Riegrové, 24. 4. 1886.

¹³⁴ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, Fr. L. Rieger M. Červinkové-Riegrové, 13. 3. 1886 a „*Dnes jsme měli sezení pro volbu presidia a příští sezení bude až v úterý. Mezi tím jest výbor rozpočtový – výbor železniční zítřa – večer klub – a v sobotu patnáctka [...] Byl jsem ovšem u císaře chvíli. Mluvil se mnou o sněmě.*“ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, Fr. L. Rieger M. Červinkové-Riegrové, 4. 1. 1886.

¹³⁵ Leopold Lev Thun-Hohenstein byl český šlechtic, politik.

¹³⁶ Alfred August Windischgratz byl rakousko-uherský politik, předseda vlády.

¹³⁷ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, Fr. L. Rieger M. Červinkové-Riegrové, 28. 11. 1893.

situaci tehdejší doby. „Dnes přináší noviny dosti důležitou zprávu o usnesení poslanců moravských o společném sjezdu všech poslanců českého národa. Věc ta mohla by se státi vážnou a mohla by učinit diverzi a ukázat východiště ze sporu Mlado – Staročeském ale pochybuji že dostaneme šlechtu ke kooperaci. Uvidíme!“¹³⁸

Stěžuje si Marii, že jeho portrét umístěný na Všeobecné výstavě visí na špatném místě, lidé si ho budou méně všímat. Za nějaký čas informuje Marii, že už je vše v pořádku a jeho portrét visí na správném „živém“ místě.¹³⁹

Zajímá se však i o dění na Malči, zda-li už dal Václav pokácet ten topol a kdy se bude zabíjet prasátko. Pošle recept, jak zacházet s uzeným masem, aby se nezkazilo kouřem. A píše, jak mu chutná malečské víno, to s mařinkou vonnou.¹⁴⁰

Co se týká důležité součásti Mariina života, tedy literárních a charitativních aktivit, tak by z pohledu otcovy korespondence jako by neexistovaly. Pouze v jednom případě František Ladislav Rieger chválí dceři její literární činnost. „Dimitrij mě těšil, přečetl jsem jej, je to velmi dobrá práce, a myslím, že je to v skutku dobré libretto, ano řekl bych že neznám české libretto lepší.“¹⁴¹ Jinak se více o jakékoliv její literární ani charitativní činnosti otec ve svých dopisech nezmiňuje.

---

¹³⁸ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, Fr. L. Rieger M. Červinkové-Riegrové, 21. 9. 1892.

¹³⁹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, Fr. L. Rieger M. Červinkové-Riegrové, 9. 3. 1894.

¹⁴⁰ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, Fr. L. Rieger M. Červinkové-Riegrové, 21. 5. 1894.

¹⁴¹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, Fr. L. Rieger M. Červinkové-Riegrové, 14. 12. 1880.

Korespondence s dalšími rodinnými příslušníky

Pouze 15 dopisů (v rozmezí let 1869 – 1892) psaných Marii její mladší sestrou Libuší najdeme v pozůstalosti Marie Červinkové-Riegrové uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze. Nacházíme zde dopisy, které Libuše psala své sestře do Frankfurtu. Popisuje v nich, co dělá na Malči a co nového se zde stalo. „*Labutě ani čáp ani kachny nechcípily.*“¹⁴² Vícekrát v dopisech opakuje, ať Marie omluví její škrábání a také to, že jí dlouho nenapsala. V pozdějších, tj. mladších dopisech oslovuje svou sestru nejen „Milá sestro“, ale i „Spanilé morčátko“. Píše Marii o módě, o tom, s kým si dopisuje. Zmiňuje spor o pravdivosti Rukopisu Zelenohorského a co se právě dává v divadle. Pak píše o synkovi Vašíčkovi. „*Spí zase špatně a fňuká tak ze spaní.*“¹⁴³ Také se diví Mariině neklidu. „*Zdá se, že se Prahy dočkat nemůžeš, nevím se ti tu tak v té umouněné začazené bezvzdušné Praze tak líbí – když v Malči takový klid i pokoj máš. Inu člověk si nikdy neváží toho, co má.*“¹⁴⁴

Marie také se svým druhým sourozencem Bohušem vedla korespondenci. V LA PNP je uloženo 150 dopisů, které Bohuš poslal své sestře Marii. Píše v nich o svém běžném životě, co dělá a jak se mu daří na univerzitě. Píše o své ženě Marince. Na srdci mu leží obava o zdraví jejich prvorozeného syna Ládička. Mají s ním stále potíže. Posílá Marii telegram s prosbou o sehnání kojné. Také se ale v jednom z dopisů na Marii zlobí, že „*Ty se sice chováš ke mně šlechtně, velice šlechtně, ale, to co bych si od sestry přál, aby to bylo stejně upřímným citem, spontanní citovou upřímnost, pravou, toho není [...] ano, pohrdáním proti mně se obracíš, že, uvaž to jen, dokazuješ svou zaujatost citovou, snad nevědomou, proti mně!“¹⁴⁵ Nejspíš do jejich sourozeneckého vztahu velmi zasáhl Bohušův sňatek s Marií Červinkovou, která byla sestra Václava Červinky, tudíž švagrová Marie Červinkové Riegrové. Toto spojení totiž celá Riegrova rodina neschvalovala. A zdá se, že Marie byla stejného názoru. Jinde se však můžeme dočíst o tom, kdy Bohuš v rámci přání Marii k jejímu svátku, přeje jí vše nejlepší. Říká jí, že pevné zdraví je podmínkou zdaru jejích životních záměrů. Má na mysli sepisování*

¹⁴² LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, L. Bráfová M. Červinkové-Riegrové, 8. 5. 1869.

¹⁴³ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, L. Bráfová M. Červinkové-Riegrové, 11. 3. 1890.

¹⁴⁴ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, L. Bráfová M. Červinkové-Riegrové, 20. 11. 1886.

¹⁴⁵ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, B. Rieger M. Červinkové-Riegrové, 31. 1. 1892.

životopisů, „literární činnost [...] ve příčině otce i Palackého!“¹⁴⁶

Marie Červinková-Riegrová si také dopisovala s již zmiňovanou švagrovou Marií. Ta se mnohokrát v dopisech vyjadřuje o tom, jak je sama se sebou nespokojená. Píše, že si nedokáže udržet přátelství a stále si vytýká své chování. Prosí o odpuštění, jestliže se k Marii chovala jakkoliv urážlivě. „*Jen kdybych mohla dovésti tak se chovat, abych nemusela vždy se omlouvat, aneb abych neměla stále čeho litovat jako posud.*“¹⁴⁷ Informuje Marii čím se zabývá, že se učí do školy, pak vyučuje, kreslí a zpívá. Velká většina dopisů je vedena v duchu melancholickém, smutném.

Po sňatku a narození syna píše většinou o rodinném životě, o synovi Ladouškovi, o jeho neprospívání a problémech při shánění vhodné kojné. Zmiňuje se, jak je také problematické najít vhodný letní byt.

Nejspíš byla mezi oběma Mariemi korespondence jakožto jistá forma komunikace vedena z povinnosti, protože se nejspíš neměly moc rády. I když počet dopisů uložených v LA PNP čítá 201 kusů. „*Vím sice, že netěším se u Tebe velké lásce [...] nenávisti bych ovšem ale nezasloužila.*“¹⁴⁸ Zřejmě mezi nimi stál Riegrovou rodinou neschválený sňatek Bohuše s Marií Červinkovou. „*Promluví – s Tvým dovolením – několik slov o poměru s Tvým bratrem. Byl to po kolik let poměr jen přátelský, čistě přátelský tak, že jsme se oba přesvědčovali, že takovým i zůstane. Kdysi zpočátku – slíbila jsem Ti jednou, že si nebudu s bratrem Tvým nadál ani dopisovati. Slib ten jsem mu sdělila tehdy – a vskutku jsme přestali si dopisovati. Trvalo to rok (mezi čímž jsem složila zkoušku učitelskou) neb něco přes rok. Mně však bylo v Berounských poměrech nesnesitelně, zdálo se mi, že zde úplně zelhostejným ke všem lepším snahám (neboť ani mezi kolegyněmi nenašla jsem pozorování, neměly smyslu pro nějaké vyšší zájmy), otupím se, snad i zevšedním...Potřebovala jsem nutně styku s osobností jiných směrů než těch, uprostřed nichž byla jsem nucena den ode dne žít. Ježto pak věděli jsme i Tvůj bratr i já, že jen obava Tvá, by nevznikl mezi námi poměr jiný než přátelský, měla Tě k tomu, bys na mě vymohla onen slib nedopisování si, nám pak se tehdy zdálo, že jsme plně jisti, že k tomu nedojde, čeho se obáváš, tedy jsme (nevím již, kdo tím*

¹⁴⁶ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, B. Rieger M. Červinkové-Riegrové, 9. 9. 1893.

¹⁴⁷ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová, roz. Červinková M. Červinkové-Riegrové, 2. 9. 1877.

¹⁴⁸ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová, roz. Červinková M. Červinkové-Riegrové, 3. 10. 1880.

začal, zda já neb Tvůj bratr) se domluvili – za rok po přestávce, o prázdninách, že si budeme opětně dopisovati. Ostatně nevím, zda později – nedůvěra nám oběma jevená – nepřispěla značně k té změně poměru mezi námi [...] Přes to ovšem snad jsem hlavní vinicí já sama (nemíním se vyvlíkat ze své viny). Netajím se ani před Tebou svými obavami, že snad nedostačím – taková jakou jsem – k životnímu štěstí Tvého bratra, - nezříkám se ale přece svazku s ním, - ježto on věří, že se budu přece – dle sil svých – o to štěstí snažit. Vím, že mne budeš – i nadál – odsuzovat, ale prosím Tě, - bud' aspoň kvůli svému bratru – více nestrannou.“¹⁴⁹

Pouze tedy v dopisech Mariiny švagrové a jejího manžela, tedy bratra Marie Červinkové-Riegrové lze nalézt náznaky určitých příbuzenských neshod a rodinných problémů. Korespondence s ostatními členy užší i širší rodiny se alespoň ve světle těchto listů uložených v LA PNP jeví jako naprosto vstřícná, bezproblémová a nekonfliktní, která reflektuje pouze běžné události všedních i svátečních dnů.

V pozůstalosti jsou uloženy dopisy, které si Marie vyměňovala se svým švagrem Vladimírem Červinkou. Tento jeden z bratrů Mariina manžela Václava jí gratuluje k literární činnosti, zmiňuje životopis jejího dědečka. Prosí Marii, aby na sebe byla opatrná, šetřila se. A nabádá jí, aby se po smrti své matky starala o svého otce, „*neboť předůležito jest, by péče Vaše zachována byla velectěnému p. otci Vašemu*.“¹⁵⁰

---

¹⁴⁹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, M. Riegrová, roz. Červinková M. Červinkové-Riegrové, 29. 5. 1889.

¹⁵⁰ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, 12. 8. 1892.

Marie Červinková-Riegrová a její charitativní aktivity

„Lidumilenství v teorii i v praxi stalo se životním úkolem jejím. Veřejnými přednáškami, úvahami a výklady v časopisech i činností při ústavech lidumilných paní Marie Červinková-Riegrova až do posledního vzdechu svého osvědčovala vznešenou šlechťnost.“¹⁵¹

Korespondence zasílaná Marii Červinkové-Riegrové a uchovaná v LA PNP se týká i charitativní práce. Marie nejspíš, díky své povaze, povaze té doby a jejího společenského postavení a také bezdětnosti, neměla mnoho jiných možností k tomu, aby nacházela smysl svého života v něčem zcela odlišném, než že své matce pomáhala ve filantropické činnosti a po její smrti převzala tuto štafetu cele. „Měšťanské dívky se účastnily filantropických akcí, ty patřily k povinnostem měšťanské dámy, dívky tak sledovaly příklad svých matek.“¹⁵² Tím vůbec Marii nechci upírat její smysl pro charitu. Zdá se však, že vzhledem k tomu, že Marie byla již od dětství přítomna charitativní činnosti své matky, měla již svou životní cestu naznačenou předem. Božena Augustinová v životopisném nástinu o Marii Červinkové-Riegrové píše, že při psaní životopisu své matky zasáhla i Marii osobně ještě větší touha a potřeba pomáhat.

Mariiny snahy po seberealizaci na poli beletristickém se spojily i s filantropickými aktivitami. Nejdříve se tedy Marie snažila upozornit na problémy chudých svými přednáškami. Ty byly posléze otištěny v časopisech. Dále psala přímo pro časopisy filantropické články, např. pro Časopis učitelek. „Kdyby však krátký čas a ostatní četné práce Vaše, milostivá Paní, nebyly tomu na překážku, tu bych si dovolila prositi o nějaký krátký článkuček pro poslední číslo.“¹⁵³ Anna Srbová Lužická, měla na starosti redakci ženského listu Lada. Chtěla v kapitole „Vynikající ženy“ poukázat na „lidumilky na slovo vzaté.“

¹⁵¹ Marie Červinková-Riegrová. *Zlatá Praha*. 1895. VII, 11, s. 130.

¹⁵² Lenderová, Milena. *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha: Karolinum, 2002, s. 173.

¹⁵³ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, E. Schmutzerová [učitelka na staroměstské měšťanské škole] M. Červinkové-Riegrové, 30. 10. 1885.

Nabízela Marii, že pro ní otevře stat' „Lidumilost“, kde ostatním ženám ukáže, „že jest to i národní i ryze ženský čin, když ujímají se nešťastných.“¹⁵⁴

Marie se však nezabývala pouze filantropií organizovanou. Pomáhala tam, kde viděla, že je pomoci třeba. „Vyhověla jsem okamžitě přání Tvému a hned po obdržení listu Tvého pustila jsem se dnes do sbírání pro ubohé raněné Srby“¹⁵⁵ píše Mariina sestřenice Božena Hančová, rozená Macháčková.

Na Marii se také individuálně obracelo mnoho lidí s žádostí o pomoc pro sebe, pro své děti. Lidé také prosili o přímluvu u „slovutného pana otce“¹⁵⁶ či u „vysocectěné paní matky.“¹⁵⁷

S učitelem a členem humanitních institucí Josefem Šauerem z Augenburku vedla Marie čilou korespondenci týkající se filantropie. V souvislosti s blahopřáním k vydání Bolzanova životopisu píše Marii o tom, zda by nebylo možné výtěžek věnovat na zřízení nějakého dobročinného ústavu a tím tak postavit Bolzanovi trvalý pomník. Navrhuje název „fond k založení sirotčince Bolzanova, zvláště pro sirotky po učitelích.“¹⁵⁸ Neopomene však Marii pochválit její libreto Dimitrij či přednášku, kterou měla ve Spolku učitelek. Zmiňuje i její další velmi záslužnou práci, kterou napsala a to „Ferialní osady dětské“. Děkuje Marii, že „dobrotivě ráčila přijmouti protektorství spolku k podpoře chudých kandidatek.“¹⁵⁹ Věřící, že se jim tak lépe dostane potřebné intervence. Také tímto Mariiným počinem doufá, že lidé přestanou vnímat ženy učitelky jako nebezpečnou emancipaci. Prosí Marii o cyklus přednášek, které budou určeny Bolzanovu odboru pro zařízení učitelského sirotčince. „Snad by Vašnostem bylo nejpohodlnější vybrati některou stat' "ze života Palackého", ale i každá jiná látka, kterou ráčila byste sobě vybrati, by byla vděčně přijata.“¹⁶⁰ Také Marii radí ve

¹⁵⁴ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, Lužická Srbová A. M. Červinkové-Riegrové, 19. 6. 1889.

¹⁵⁵ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, B. Hančová M. Červinkové-Riegrové, 29. 1. 1878.

¹⁵⁶ „Prosím snažně Vašnost jménem spolku [Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek] s uctívou přímluvou u slovutného pana otce, aby žádost spolku za zemskou subvencí a za roční plat ze zemských důchodů za dítky zpustlé, spolkem vychovávané ráčil milostivě podporovati.“ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, J. Šauer z Augenburku M. Červinkové-Riegrové, 18. 11. 1886.

¹⁵⁷ „Osměluji se k Vám s prosbou za protekci u milostivé paní matinky pro Josefu Kratochvílovou, kteráž odbyla letošní kurz na školy mateřské – a nyní se o místo v některé mateřské škole uchází.“ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, p. Královec M. Červinkové-Riegrové, 23. 9. 1886.

¹⁵⁸ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, J. Šauer z Augenburku M. Červinkové-Riegrové, 3. 4. 1881 a 2. 11. 1882.

¹⁵⁹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, J. Šauer z Augenburku M. Červinkové-Riegrové, 22. 6. 1883.

¹⁶⁰ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, J. Šauer z Augenburku M. Červinkové-Riegrové, 28. 1. 1890.

věci budoucího spolku Záštitá. Je toho názoru, že aby spolek mohl fungovat, je nutné chudým ženám nabídnout nějaký azyl. Přijde mu snazší přidružit se již ke stávajícímu spolku (má na mysli Komitét pro klášter sv. Anežky, který bude azylem disponovat), než nutně zakládat něco nového. Nabízí v této věci pomoc.¹⁶¹ Nicméně Marie Červinková-Riegrová v tomto ohledu postupovala podle svého a spolek Záštitá nejen založila, ale až do své smrti provozovala a její následovnice v této činnosti úspěšně pokračovaly.

---

¹⁶¹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, J. Šauer z Augenburku M. Červinkové-Riegrové, 28. 3. 1893.

Marie Červinková-Riegrová a její literární tvorba

Mariinu touhu po psaní dokazuje pečlivě vedený deník, do kterého si začala psát již v dívčím věku. Deníky si v té době psalo mnoho dívek a žen, ale málokterá vytrvala a zaznamenávala si události pravidelně. Ženy ve většině případů se psaním deníků přestaly, jakmile se vdaly. „Marie Riegrová se na jeho stránkách [deníku] zamýšlela nad údělem spisovatelky, kterou si přála být – rodiče, především matka, byli rozhodně proti, dcera přesto své první básnické pokusy poslala do Světozoru.“¹⁶² Jedna Mariina báseň, *Pěvec jara*, byla vydána v časopisu *Květy* v roce 1883.

Mariinu rozsáhlou literární činnost reflektuje i dochovaná korespondence. Všichni pisatelé při různých příležitostech Marii gratulují k dobře odvedené práci a přejí jí mnoho dalších úspěšných děl. Svou touhu po literární činnosti propojila Marie úzce s charitativními aktivitami. Psala přednášky a na matčino přání sepsala obsáhlý spis *„Ochrana chudé a opuštěné mládeže“*. Tím, že svou matku doprovázela při obcházení příbytků chudých, mohla tak, kromě jiného, čerpat a získávat materiál pro své filantropické literární práce. Měla totiž velmi dobrou představu o poměrech v tehdejší Praze. *„Matinka vyhledávajíc se vzácnou obětavostí sama působiště dobročinnosti a dcera zasahující mocným pérem a slovem, o šlechtném zápalu svědčícím, do historie lidumilných institucí.“*¹⁶³

Dále byla autorkou životopisů svých význačných příbuzných. Napsala knihu o babičce z otcovy strany, o matce, o otci.¹⁶⁴ Celý životopis svého dědečka Františka Palackého však už pro předčasné úmrtí napsat nestihla. Praktické rady pro spisovatelskou činnost poslal Marii Červinkové-Riegrové i významný spisovatel Julius Zeyer. *„Pište tedy ten životopis Palackého [...] občas udělejte pauzu ve spisování „životopisu“ a pracujte pak dle své inspirace něco belletristického.“*¹⁶⁵ Václav Vlček, redaktor časopisu *Osvěta*, chválí Mariinu práci o Bolzanovi, ale nabádá Marii k napsání „veliké bibliografie svého slavného děda

---

¹⁶² Lenderová, Milena. *A ptá se knížko má... Ženské deníky 19. století*. Praha: Triton, 2008, s. 75.

¹⁶³ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, A. Oliva M. Červinkové-Riegrové, 26. 6. 1890.

¹⁶⁴ Jde o tyto práce:

Terezie Riegrová. *Obrázek z Podkrkonoší*. Praha: Národní tiskárna a nakladatelství, 1897.

Marie Riegrová rodem Palacká. *Její život a skutky*. Obec pražská, 1892.

Vzpomínky z mladých let dr. Fr. L. Riegra. *Osvěta*, 1903.

¹⁶⁵ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, J. Zeyer M. Červinkové-Riegrové, 3. 7. 1892.

Palackého“. Je toho názoru, že k tomu má Marie vše potřebné a „*dosti času, síly a podnikavosti, živé prameny v rodině, znamenitou část materiálu (korrespondence a p.) v domě. Bude k tomu potřebí mravenčí píle a práce nejednoho roku.*“¹⁶⁶ Po napsání matčina životopisu Marii gratuluje s tím, že část rodinného materiálu má již zpracovanou a teď si přeje, aby se brzy dostala i k životopisu svého otce i děda, „*jak o tom po léta mluvíváme.*“¹⁶⁷

Kniha, kterou Marie napsala o své matce Marii Riegrové se setkala s velkým ohlasem. Např. Eduard Albert práci hodnotí velmi kladně. „*Především Vám gratuluji k práci [životopis matky] tak neobyčejně podařené. Jestli to vypravování tak prosté, věcné a klidné, že jste nemohla lépe psáti.*“¹⁶⁸ Jiří V. Jahn napsal životopis Františka Ladislava Riegra, se sběrem materiálu mu pomohla Marie. Reaguje na další Mariinu práci takto: „*životopisem paní matky velice jste mne potěšila [...] zůstává veledojemnou a vysoce cennou památkou.*“¹⁶⁹

Marie také pracovala na politických zápiscích, které v současné době mají jistě velkou vypovídací hodnotu o politice a vůbec celé době druhé poloviny 19. století. Sbírala prameny, procházela otcovu korespondenci, noviny. Rozhodla se zachytit živé dějiny, začala se živě zajímat o politiku. Účastnila se sněmovních schůzí v Praze, ale i pravidelně jezdila do Vídně na zasedání říšské rady. Mluvila s otcem o politice. „*Výpisky Vaše, milostivá paní jsou materiálem velmi cenným [...] Škoda, že Váš pan otec neučinil si o všem zevrubné poznámky. Angličtí státníci mají to ovšem pohodlnější, ježto zápisky jejich vedou tajemníci, mladí státníci, kteří ku státnické dráze se připravují.*“¹⁷⁰ Původně měly být všechny tyto zápisky podkladem pro otcův životopis. K tomu se Marie však už nedostala. Nicméně i tyto přípravné práce jsou vysoce hodnoceny. „*Červinková je první česká žena, která se zabývala historickým bádáním [...] postup historické práce je zcela metodický podle vědeckých pravidel.*“¹⁷¹

Spisovatelka, libretistka Eliška Krásnohorská¹⁷² velmi kladně hodnotí celou Mariinu literární činnost. „*Jsem upřímnou ctitelkou Vašeho literárního*

¹⁶⁶ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Vlček M. Červinkové-Riegrové, 21. 11. 1881.

¹⁶⁷ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, V. Vlček M. Červinkové-Riegrové, 25. května 1892.

¹⁶⁸ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, E. Albert M. Červinkové-Riegrové, b.d. 1892.

¹⁶⁹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, J. V. Jahn M. Červinkové-Riegrové, 31. 8. 1892.

¹⁷⁰ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, J. Toužimský [redaktor České národní politiky] M. Červinkové-Riegrové, 19. 12. 1886.

¹⁷¹ Doudová, Milena, et al. *Velké ženy české*. Praha: X-gem, Nova ; Knižní klub, 1997, s. 85.

¹⁷² Vlastním jménem Alžběta Pechová, také překladatelka, kritička, členka Ženského výrobního spolku.

nadání [...] *Přála bych si, abyste čím dále tím častěji vystupovala v našem písemnictví pracemi, k jakým Sama cítíte nejvíce povolání.*¹⁷³ Dále Marii gratuluje k tak záslužné literární práci, jako je životopis její matky Marie Riegrové. *„Opakuji díky své a přeji Vám upřímně, aby záslužná práce Vaše, jež jest výkonem tak krásné piety k matce, byla všude náležitě pochopena a oceněna.*¹⁷⁴ Eliška Krásnohorská by se ráda těšila na vydání celého svazku poezie, ale ví, že Marie teď věnovala mnoho času na sepsání a vydání spisu „Ochrana chudé a opuštěné mládeže“. *„Sotva Jste právě podala veřejnosti spis tak objemný a závažný, směru nejslechetnějšího a obsahu přezajímavého, se vzornou pílí a znalostí sestaveného.*¹⁷⁵

Marie byla ve své době úspěšnou libretistkou. Na to také Eliška Krásnohorská reaguje a blahopřeje k úspěšnému libretu Dvořákovy opery Dimitrij. A doufá, že Marie bude takto úspěšná i nadále.

Marie si dopisovala jak s Eduardem Albertem, tak i s jeho sestrou spisovatelkou Terezou Svatovou. Tu zajímaly Mariiny básně. *„Doufám, že Jste již poněkud vybědla z té papírové potopy, která Vás tolik tísnila. Často si myslím, že by bohatý duch Váš, neměl se obmezovati pracemi tohoto druhu – Dala byste nám jinde zajisté ještě mnohem více.*¹⁷⁶ Marii to však stále více táhlo k beletrii, kde by mohla zapojit fantazii, cit a pracovat samostatně.

Marie také psala povídky a krátké stati do časopisů. *„Bud'te ujištěna Milostivá Paní, že zanášíme s hrdostí Vaše jméno do seznamu spolupracovníků našeho časopisu prosíce snažně, abyste nám i na dále Svou vzácnou přízeň blahosklonně zachovala.*¹⁷⁷

Se svými výsledky na poli literárním však Marie Červinková-Riegrová nebyla i přes všechnu chválu a ocenění, jak reflektuje korespondence uložená v LA PNP osobně spokojená. Z analýzy této korespondence vyplývá, že více chvály se Marii dostávalo od širšího okolí než přímo od rodinných příslušníků.

---

¹⁷³ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, E. Krásnohorská M. Červinkové-Riegrové, 3. 7. 1887.

¹⁷⁴ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, E. Krásnohorská M. Červinkové-Riegrové, 4. 7. 1892.

¹⁷⁵ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, E. Krásnohorská M. Červinkové-Riegrové, 3. července 1887.

¹⁷⁶ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, T. Svatová M. Červinkové-Riegrové, 19. 12. 1886.

¹⁷⁷ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, S. Heller [časopis Květy] M. Červinkové-Riegrové, 22. 6. 1883.

Korespondence s Annou Bayerovou

Dopisy od první české lékařky, členky Amerického klubu dam, Anny L. Bayerové¹⁷⁸ uložené v pozůstalosti Marie Červinkové-Riegrové v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze jsou ohraničeny léty 1877 až 1893. Pozůstalost obsahuje 53 dopisů. Analýzu korespondence Marie Červinkové-Riegrové právě s Annou Bayerovou jsem si vybrala pro ukázkou, jak si spolu dopisovaly dvě ženy podobného smýšlení, které se později staly i přítelkyněmi. Zaměřila jsem se filantropickou činností, ale i na to, jak se Anně vedlo v cizině. Zpočátku si obě ženy vykaly, ale v dopisu Anny z Drážďan z 10. července 1882 již Marii tyká a oslovuje ji „*Má drahá přítelkyně*“.¹⁷⁹ Anna mimo jiné Marii radí, jak se zotavit z nemoci, že se má koupat ve vodě teplé 18 stupňů a co má dělat se „*svýma mandličkama*“.¹⁸⁰

Anna Marii informuje, jak jsou jinde v Evropě vedeny charitativní organizace¹⁸¹ „*Dnes Ti posílám výroční zprávu zdejší jedné opatrovny a „školy“ pro chůvy*“.¹⁸² Jinde se konkrétně rozepisuje o založení nového spolku. Ale je toho názoru, že „*samostatný český spolek by nesvedl skorem ničeho*“.¹⁸³

Marii přichází dopisy od Anny z Bernu, kde se připravuje na zkoušky. Z dopisů z Drážďan se můžeme dozvědět, jak vypadal její pracovní den, že první vizitu měli již v šest hodin ráno. Celkově se jí tam líbilo. Další dopisy putují z Paříže, kde se jí zprvu stýskalo, pak si zvykla „*jen hluk velkoměstský mne velmi tíží a zahání v můj kouteček*“.¹⁸⁴ V dopisech ze Sarajeva popisuje zdravotní stav místních obyvatel. „*I zde je mnoho tuberculosy, srdečných a nemocí žaludečních u dětí, ty vypadají jako pavouci tenounké končetiny a velikánské břicho! Ale chytré jsou, škoda, že se nemohou odhodlat Turci, do škol je posílat! Ve škole prý*

---

¹⁷⁸ 1852 – 1924. V roce 1881 získala v Bernu doktorát ze všeobecného lékařství. V Rakousku-Uhersku měla Anna Bayerové problém s uznáním diplomu a tak svou praxi zahájila v cizině. Pracovala ve Švýcarsku, v Bosně a Hercegovině, poté opět ve Švýcarsku. V Paříži byla na pracovní stáži. Lenderová, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha: Mladá Fronta, 1999, s. 262.

¹⁷⁹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, A. Bayerová M. Červinkové-Riegrové, 10. 7. 1882.

¹⁸⁰ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, A. Bayerová M. Červinkové-Riegrové, 27. 12. 1882.

¹⁸¹ V příloze č. 13 je uveden částečný přepis dopisu LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, A. Bayerová M. Červinkové-Riegrové, 12. 11. 1892.

¹⁸² LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, A. Bayerová M. Červinkové-Riegrové, 22. 8. 1893.

¹⁸³ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, A. Bayerová M. Červinkové-Riegrové, 14. 9. 1892.

¹⁸⁴ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, A. Bayerová M. Červinkové-Riegrové, 27. 12. 1882.

*Bosňáci se vůbec lehce a rychle učí.*¹⁸⁵ Z Bernu se rozepisuje o svých dalších možnostech, kde může provozovat svou lékařskou praxi. Všechny nabídky se jí zdají velmi neutěšené. Ví, že v Bernu už zůstat nemůže, protože to není dost velké město. *„V Severní Americe není vyhlídek žádných, do Jižní nemám chutě, v Anglicku bych musela velice pracně se něčeho domáhat, v Rusku bych se musila podrobit novým zkouškám [...] Nezbylo mi než Německo.*¹⁸⁶ Anna Bayerová se toužila vrátit domů do Čech. *„Ovšem bych nejradši jela domů. Ale – co bych doma dělala! Ovšem mi slíbeno, jak jsem do Švýcarska šla studovat, že, jakmile budu hotova „všechny ženy české se obrátí k vládě, aby mi vymohly dovolení v Čechách praxi provozovat“ – ale byl to krásný slib, kterým po léta jsem se alespoň těšila! Byla jsem hotova a nikdo nehlesl. Po tolika létech práce a namáhání všeho nechat a něco docela jiného začít nemohu.*¹⁸⁷ To se jí poštěstilo až v posledních letech jejího života, kdy v roce 1909 přijala pozvání tehdy nemocné Libuše Bráfové, aby o ní pečovala. Anna přijela, Libuši vyléčila a zůstala u ní. Poslední roky svého života strávila jakožto učitelka německého jazyka a profesorka hygieny. Anna vedla čilou korespondenci nejen s Marií, ale právě i s Libuší a jejich komunikace se ještě zvýšila, když Marie náhle zemřela. Sen Anny Bayerové být lékařkou v Čechách však bohužel zůstal po celý život pouhým snem.¹⁸⁸

Anna také radí Marii, ať si na Malči odpočine, protože *„spolkový život velice rozčiluje, rozptyluje mysl a brzo unavuje [...] Bylo by mi líto, kdyby příliš mnoho věcí Ti uložili, jak se nám vyvoleným obyčejně děje.*¹⁸⁹ Má o Marii starost, že si na sebe bere mnoho práce a starostí.¹⁹⁰ Radí jí, aby členství ve výboru *„v takovém podivném komitétu“* přenechala někomu jinému. Takových paní, které se tam hodí, protože nic z vlastní aktivity nevymyslí, ale také nezkazí, je v Praze velké množství a dle Anny je Marii pro *„pouhé šperkování, okrašlování a líčení příliš škoda.*¹⁹¹ Má být, až se zase příště rozhodne účastnit se spolkového života, více opatrná.

---

¹⁸⁵ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, A. Bayerová M. Červinkové-Riegrové, 10. 10. 1892.

¹⁸⁶ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, A. Bayerová M. Červinkové-Riegrové, b.d. 1885.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ *„Kdybych já mohla jen někde nějaký léčebný ústav převzít – to je můj ideál – a byl povždy!“*

LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, A. Bayerová M. Červinkové-Riegrové, 28. 10. 1892.

¹⁸⁹ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, A. Bayerová M. Červinkové-Riegrové, 10. 7. 1883.

¹⁹⁰ *„Nejvyšší čas, aby sis odpočinula od té philanthropické honební saisony.“* LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, A. Bayerová M. Červinkové-Riegrové, 10. 5. 1893.

¹⁹¹ Tamtéž.

Podle názoru jedné z mála skutečných bojovnic za ženské právo na vzdělání Elišky Krásnohorské bude Bayerová pro pražskou salonní společnost „podezřele mnoho vzdělaná.“¹⁹²

Korespondence Marie Červinkové-Riegrové a Anny Bayerové obsahuje reflexi situace doma, tj. neuznání Annina lékařského vzdělání, zprávy o její těžké profesní situaci v zahraničí. Anna Marii také dávala cenné informace týkající se činnosti charitativních spolků v cizině, např. v Bernu.

---

¹⁹² Bahenská, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Sociologické nakladatelství: Libri, 2005, s. 31.

6. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo představit osobnost Marie Červinkové-Riegrové – představitelky české kulturní elity 19. století ve světle pozůstalosti Literárního archivu Památníku národního písemnictví v Praze na Strahově.

Marie Červinková-Riegrová, žena z přední české vlastenecké rodiny, pomáhala mimo své rozsáhlé intelektuální aktivity své matce s vedením domácnosti, aby se ona mohla cele věnovat filantropické činnosti.¹⁹³ Také svou matku zastupovala v Riegrově literární salonu. V neposlední řadě byla velkou oporou svému otci, když se stala jeho asistentkou. Také mu, po smrti matky, vedla domácnost a to jak v Praze, tak i na Malči. Jenom tento stručný výčet jednotlivých aktivit Marie Červinkové-Riegrové naznačuje, jak výjimečně schopná žena to byla.

Mariinu životní náplň práce nasměrovalo více faktorů. Tím prvním nejspíše bylo bezdětné, ale i nešťastné manželství. Oba manželé se však, dle relativně obsáhlé korespondence, nejspíše snažili alespoň zachovat vnější zdání funkčního vztahu.

Dále tu figurovaly velmi silné osobnosti Mariiných předků. Jistě nebylo snadné vyrůstat v rodině s tak výraznými osobnostmi. Marie musela vnímat určitou zodpovědnost, díky rodinnému prostředí, ze kterého vyrůstala. A spolu s její povahou a náboženskou výchovou se její cesty nemohly ubírat jiným směrem než tím charitativním. Vypadá to tak, že celá rodina byla vnímána jako stvořená pro filantropii. Např. Antonín Dvořák se tak domníval. „*Dům Váš nemůže jinak než přidávati si břemen nových a opět nových pro obecné blaho.*“¹⁹⁴

Svou touhu po literární činnosti realizovala Marie Červinková-Riegrová vzhledem k tlaku rodiny a širšího okolí a vzhledem ke smyslu pro odpovědnost zejména psaním životopisů svých příbuzných. Na vlastní beletristickou činnost, na její touhu již od dětských let, jí tak nemohlo zbývat mnoho času i sil. Stále tu byl onen rozpor mezi splněním povinnosti či svého nenaplněného přání – psát beletrii.

Na základě provedené analýzy doručených dopisů z její pozůstalosti v LA

---

¹⁹³ Po matčině smrti Marie Červinková-Riegrová celou její agendu převzala.

¹⁹⁴ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, A. Dvořák M. Červinkové-Riegrové, 28. 1. 1894.

PNP lze konstatovat, že Marie Červinková-Riegrová, představitelka české kulturní elity druhé poloviny 19. století, se díky prostředí, ve kterém vyrůstala a ve kterém dále žila a v kombinaci s její povahou nedokázala vymanit z vlivu svých rodičů. Je otázkou, na kolik bylo její vlastní vůlí pokračovat ve stopách své matky či zda se jednalo o naplnění smyslu pro povinnost. „[...] *snahy Vaše filantropické, jimiž jste se stala dědičkou své šlechetné a vzácné paní matky.*“¹⁹⁵ Mariina matka byla na svou dceru velmi přísná. I v jejím dospělém věku se jí snažila vychovávat, poučovat a radit. Zdá se, že Marie se celý život pokoušela své matce vyrovnat a být taková, jakou si Marie Riegrová svou dceru přála mít – poslušnou, pracovitou a svému muži oddanou ženu. Lze uvažovat o tom, zda Marie převzala po své matce charitativní činnost z větší části z povinnosti k rodině a k vlasti než z vlastního přesvědčení. Marie měla velký smysl pro povinnost a vzdala se, zřejmě i díky svému nešťastnému manželství, nároku na svůj vlastní osobní život. „*Budiž mi dovoleno, abych Šlechetné Dceři přáti směl všeho zdaru na cestě za skvělými vzorky, které Prozřetelnost Božská v slovutných rodičích milostivě jí ráčila propůjčiti.*“¹⁹⁶

Další bádání by mohlo pokračovat analýzou pozůstalosti Mariina manžela Václava, která je taktéž uložena v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze. Jeho pozůstalost čítá 36 kartonů a obsahuje přijatou i odeslanou korespondenci své manželky Marie Červinkové-Riegrové a svého tchána Františka Ladislava Riegra.¹⁹⁷

---

¹⁹⁵ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, L. Čech [národní buditel, středoškolský profesor] M. Červinkové-Riegrové, 28. 1. 1894.

¹⁹⁶ LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, J. Šauer z Augenburku M. Červinkové-Riegrové, 8. 9. 1883.

¹⁹⁷ Je otázkou, zda by listy psané Marií Červinkovou-Riegrovou svému manželovi Václavovi doplnily obraz vzájemných vztahů nebo zda jsou stejně formální jako jeho dopisy adresované jí.

7. Seznam pramenů a literatury

Prameny

- Fond Marie Červinkové-Riegrové uložený v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze. Korespondence přijatá, kartony č. 1. – 15.

Seznam použité literatury

- AUGUSTA, Pavel, et al. *KDO BYL KDO v našich dějinách do roku 1918*. Praha: Libri, 1996.
- AUGUSTINOVÁ, Božena. *Marie Červinková–Riegrová. Životopisný nástin*. Praha: Bursík & Kohout, 1897.
- BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Sociologické nakladatelství; Libri, 2005.
- ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Marie Riegrová, rodem Palacká. Její život a skutky*. Praha: Obec pražská, 1892.
- DOSOUDILOVÁ, Eva. *Emancipační aktivity Elišky Krásnohorské z pohledu její pozůstalosti v Památníku národního písemnictví na Strahově*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií. Praha, 2003.
- DOUDOVÁ, Milena, et al. *Velké ženy české*. Praha: X-gem, Nova; Knižní klub, 1997.
- HEIDLER, Jan. *Zápisky Marie Červinkové-Riegrové. Přednáška konaná ve schůzi historického klubu v Praze dne 24. ledna 1922* in Sborník Filosofické fakulty univerzity Komenského. Bratislava, 1924.
- HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha: Lidové noviny, 1999.
- HROCH, Miroslav, et al. *Úvod do studia dějepisu. III*. Praha: SNP, 1985.
- KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Ženská otázka česká*. Praha, 1881.
- KŘIVSKÝ, Pavel. *Literární pozůstalost*. Praha: Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze, 1976.

- LAUERMANNOVÁ-MIKSCHOVÁ, Anna. *Lidé minulých dob. Kniha lidských a básnických osudů*. Praha: Evropský literární klub, 1940.
- LENDEROVÁ, Milena. *A ptáš se, knížko má...Ženské deníky 19. století*. Praha: Triton, 2008.
- LENDEROVÁ, Milena (ed). *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha: Karolinum, 2002.
- LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha: Mladá Fronta, 1999.
- MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdelání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha: Sociologické nakladatelství; Libri, 2005.
- MARIE ČERVINKOVÁ. *Zlatá Praha*. 1895. VII, 11.
- NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěch i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, 1999.
- RADOŇOVÁ - ŠÁRECKÁ, Maryša. *Ozářené krby. Vlastenecké rodiny české. Dělnické nakladatelství v Praze*, 1945.
- SAK, Robert. *Salon dvou století. Anna Lauermannová-Mikschová a její hosté*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2003.
- SECKÁ, Milena. *Americký klub dam. Krůček k ženské vzdělanosti*. Praha: Náprstkovo muzeum, 2005.
- ŠIMŮNKOVÁ, Alena. *Statut, odpovědnost a láska: vztahy mezi mužem a ženou v české měšťanské společnosti v 19. století*. Český časopis historický, č. 1, 1997.
- ŠTAIF, Jiří. *František Palacký. Život, dílo, mýtus. Velké postavy českých dějin sv. 12*. Praha: Vyšehrad, 2009.
- VOJÁČEK, Milan. *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století. Sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 23.-24. listopadu 2006 Národním archivem ve spolupráci s Archivem hlavního města Prahy*. Praha: Scriptorium, 2007.

8. Seznam příloh

- 1) *Marie Červinková-Riegrová* (Lenderová, Milena. A ptáš se, knížko má...Ženské deníky 19.století. Praha: Triton, 2008)
- 2) *Marie Červinková-Riegrová s manželem Václavem Červinkou* (Lauermannová-Mikschová, Anna. Lidé minulých dob. Kniha lidských a básnických osudů. Praha: Evropský literární klub, 1940)
- 3) *Rodina Riegrova* (Lauermannová-Mikschová, Anna. Duše pomocná. Ženský profil. Nedělní zábavná a poučná příloha Národní politiky, 22. 11. 1931)
- 4) *Dopis od manžela Václava Červinky* (LA PNP, f. Marie Červinkové-Riegrové, V. Červinka M. Červinkové-Riegrové, 15. 12. 1891)
- 5) *Dopis od matky Marie Riegrové* (LA PNP, f. Marie Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 24. 4. 1886)
- 6) *Dopis od otce Františka Ladislava Riegra* (LA PNP, f. Marie Červinkové-Riegrové, Fr. L. Rieger M. Červinkové-Riegrové, 11. 11. 1893)
- 7) *Telegram od matky Marie Riegrové* (LA PNP, f. Marie Červinkové-Riegrové, M. Riegrová M. Červinkové-Riegrové, 11. 5. 1889)
- 8) *Označení kartonu* (LA PNP, fond Marie Červinkové-Riegrové)
- 9) *Popisný štítek na deskách* (LA PNP, fond Marie Červinkové-Riegrové)
- 10) *Rozdělení pozůstalosti Marie Červinkové-Riegrové uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze.*
- 11) *Abecedně řazený seznam všech literárních prací Marie Červinkové-Riegrové, tj. včetně přednášek.*
- 12) *Přepis dopisu od dědečka Františka Palackého* (LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, Fr. Palacký M. Červinkové-Riegrové, 30. 4. 1869)
- 13) *Přepis dopisu od Anny Bayerové* (LA PNP, f. M. Červinkové-Riegrové, A. Bayerové M. Červinkové-Riegrové, 12. 11. 1892)

1. Marie Červinková-Riegrová

2. Marie Červinková-Riegrová s manželem Václavem Červinkou

3. Rodina Riegrova

J. U. D^r. Fr. Lad. Riegera

SPOJENÉ VELKOSTATKY V MALCI.

Podání a telegrafní stanice:

MALCI.

Železniční stanice:

Chotěboř.

Malci, dne 15 pros. 1891.

Milá Marie!

Upamují, že přijel jsem šťastně domů. Šel jsem
dobře, že se jevila, byl velký vítr, skumelilo se, jít po
sněhu a blátěm a nejohavnější počasí.

Ten výlet do Tnaby jinak pro moje galizitost, alluyl
přáve vyhovdy, kameňal jsem některá opatření nepří-
znivá, která by byla lehká práce mít jím odlyta. Také
bylo dobře, že jsem se vrátil proto, že jsem u nás o zna-
mý, že se smýšleli, že mají pro rok 1891. víc prací upo-
minat, a do nového roku resp. do vánoce vyvedl bych až
nám práci, bylo tedy nutno, zde ležet, bych to v čas opa-
toil a spovídal.

Holky jsou zdravé, navěsto je to, že četníci ve své době
sebnali Jelínka se ženou (ti sami co nám bratři proutky)
a s želižkákem se odvětl. Propadlo se na ně nějaké obla-
pání. Jmal jsem zdrav, provádějí všechny, a jsem tenj
sporný

Václav

P.S. Zpomněl jsem si na obřiní sesterček družitelů. Poncevotí - klesl jsem utel
váž pro stýže trůhodu, audeu, kochovej mi je prosmi. Phec dádám prociž, by
mi lockau postel nepovíten) emírku na žoga, zle klesný mída se dož. Hospodínj
Marek, a když obřiní nepodpřel, se nepovíten. Lame ji chce mít, se porloku na vydrač
peníz na kule. Oter miže smjje mýj propis sávanetom přetobasaj.

4. Dopis od manžela Václava Červinky

34.

Milo Marie

V Praze 24. dubna
1896

Při ti prosím, aby si také přeješ někoho
nemám k němu co psát.

Nešťam psát, na duhu, tváček zajištění do Malce
když bude se bude hospodářského problémů. No, asi
pročej přijde zrovna tam a dal jsem se prozvat
k p. Janovi. Zůstava jsem pro interek, vácij se
zase vrátní, mader, se sezemi Svatošova a jiné
posady. Chci se jen zase jednou na Malce podívat
Chrtěho mám ještě sezemi, ale odpoledne 2 1/2 odjezd
do Vídně, kde se již budu chystat ke stěhování - o něco
nevim, který den budu ji moji provést - kdy se mi to
bude vykládat.

Bohušova se kouvala, se se prohraji pomalu
přítel - ale psal více Janovi, že není
ponyžství, aby Bohuš přel uplyvním ledovými
mými se mohl odstěhovat do Malce. Nevím
kdy by matka a Libuše mne navštíví - a zdá se
to víšce než 10 a 20 májem bude. Naše sezemi, říšské
radu, bude bezprávně květi až do bratřích
Liatka - t. j. asi do 13. června.

5. Dopis od matky Marie Riegrové

Milá Marie Ve Vídni 11. 43.
 Steví již bylo hodně zima -- Tučť jistě noc
 dostal se smích porádný a bláto k tomu
 Romai noviny jminedy již uminut klistu choboo
 Nít jsem to sano naostem Lindlera -- jak jsem
 až R. hr. Wolanskému marně -- Pak to šel do
 H. Bohum. Pražákovi a Helfutovi -- jít m
 nedočkavě jít k šlořkanici. Jsem mi
 telegrafoval že máš čeka. Pojdi tu zeno
 žítka a přijdu v 9 hod 20 do Prahy -- Jsem
 po 9 1/2 do domu a Bohuše jsem tu opatřil
 jímama vínem a kakaem. Dextrakt masev
 a z Mela nad pítě přispov nějaké vskmatu
 tak jí to bude obozžadamo.
 Co z toho uminutostu se vyklube noví. Bud
 to rozhodna pravahabertkati. Mladí přijíhali
 a by se koalice vezmáta -- ziby při illimant Hohen
 a práli při vice Markyškum aej Dobrychletum. Jto na
 podne jak oni zdy operativní a lexik -- ovšem soubijak
 rooktrizea dítka! Co se dá říciť lid očkávat -- a jak umras
 umi jít -- když při jsm trypatich umi vprátele a nář prátel
 a vyupukemid. Jto je jom saemalo je Przglad mal ze při ja zde
 jom jopi Repliri -- jak bych to moh -- Póndu snad ština kchaps
 kum mngi aji -- jhan vát Per

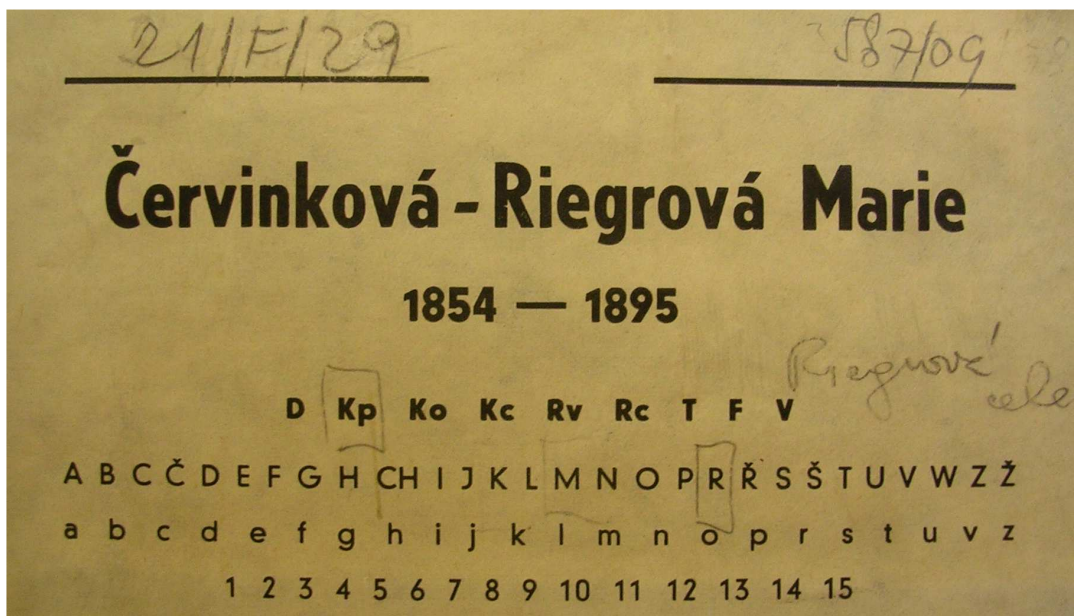
6. Dopis od otce Františka Ladislava Riegra

markane

Classe des Telegrammes. <i>Žáda telegramu.</i>	TELEGRAMM No. / Telegram čis. / an - pro <i>Velkostatek</i> <i>Mošice</i>	Dienstliche Zusätze. Služebné dodatky.
Aufgenommen von (Privat) / auf Leitung Nr. / am / durch / od /	Von / Z / 14343	Aufgegeben am / Podán dne / um / o /
11/5 453 11/5 9 38 11/5	Worte / slov / 12	11/5 1888 3 Uhr / hod. / 40 Min. / min. / 7 Mittag / (poled.) /
T e x t.		
<i>Chlapci kovi lépe pošli koně zítva</i> <i>odpočine u markane. So Benikova</i> <i>Riegrova</i>		

D. S. Nr. 760. (Deutsch-Böhmisch.) (Aullage 1888.)

7. Telegram od matky Marie Riegrové

8. Označení kartonu

ALBERT Eduard		Č. inv.:
PAMÁTNÍK NÁRODNÍHO PÍSEMNICTVÍ LA - SK - LEO ● PNP ●	Pozůstalost (fond): Červinková - Riegrová Marie	Č. přír.:
	Uložení: <i>I R 1</i>	Č. neg.:
<p style="margin: 0;">ALBERT Eduard</p> <p style="margin: 0;">Červinkové - Riegrové Marie</p> <p style="margin: 0;">11 dopisů z roku 1889, 5 listů, 8 obálek,</p> <p style="margin: 20px 0 0 150px;"><i>19/1/10</i></p> <p style="margin: 0 0 0 150px;">5 listů <i>4</i> obálek</p>		
Zpracoval:		
Datum:		
		St 29 996 68

9. Popisný štítek na deskách

10. Rozdělení pozůstalosti Marie Červinkové-Riegrové uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze

- karton č. 1 kořespondence přijatá: Adámek Karel – Augustinová Božena
- karton č. 2 Bakešová Lucie – Clam-Martinič Richard
- karton č. 3 Čajkovský Petr Iljič – Červinka Václav
- karton č. 4 Červinka Václav (zbytek) – Funková Marie
- karton č. 5 Gabler Vilém – Jireček Josef
- karton č. 6 Kadeřávek Alois – Möserová Emilie
- karton č. 7 Náhlovský Vincenc – Příbylová Filipina
- karton č. 8 Radoň Václav – Rieger František Ladislav
- karton č. 9 Riegrová Marie rozená Červinková – Riegrová Marie rozená Palacká
- karton č. 10 Riegrová Marie rozená Palacká
- karton č. 11 Richter Alexandr – Strachovský Josef
- karton č. 12 Strossmayer Josef – Světlá Karolina
- karton č. 13 Šafář – Šubert František Adolf
- karton č. 14 Šulcová Antonie – Vyšín Jan
- karton č. 15 Wachsmann Karel – koncepty odeslané kořespondence:
Hlaváčkovi Vojtěchu
- karton č. 16 Jahn Jiljí – Riegrové Marii rozené Červinkové
- karton č. 17 Riegrové Marii roz. Palacké – Šubertovi Františku Adolfu
- karton č. 18 Thomayerovi Josefu – Zeyerovi Juliu
- karton č. 19 kořespondence cizí, rukopisy vlastní, rukopisy cizí, tisky

11. Abecedně řazený seznam všech literárních prací Marie Červinkové-Riegrové, tj. včetně přednášek.

- Bernard Bolzano: životopisný nástin. Osvěta 1881. J. Hoffmann. Praha, 1881.
- Dimitrij. Libreto k opeře Antonína Dvořáka. Praha, 1882.
- Dozvuk k velehradské pouti. Květy 1886.
- Eugen Oněgin. Překlad libreta. Praha, 1889.
- Feriální osady dětské. Květy, 1883.
- František Ladislav Rieger, obraz životopisný. Zde poskytla látku pro spis J. V. Jahna
- Hlavní snahy humanity v naší době. Časopis učitelek č. 6, 1887.
- Jakobín. Libreto k opeře Antonína Dvořáka. Praha 1889.
- Komu a jak pomoci. Časopis učitelek č. 1, 1888.
- Letní sen života a jiné povídky. Květy 1891. Bursík a Kohout, 1894.
- Marie Riegrová rodem Palacká, její život a skutky. Obec pražská, 1892.
- Noviciát práce a ochrana pracujících mládeže. Přednáška v Občanské besedě v Praze na Smíchově roku 1877 a uveřejněno v Časopise učitelek č. 5, 1877.
- O nalezcích v Čechách. Přednáška v Měšťanské besedě v Praze dne 16. ledna 1888, F. Šimáček, 1888.
- O povzbuzení filantropických snah tiskem. Přednáška na sjezdu filantropickém v Plzni, 1889, tiskem ve zprávě o sjezdu a v Nedělních Listech 16. června 1889.
- O ústavech pro mládež ženskou dospívající. Přednáška v Měšťanské besedě v Praze dne 12. března 1886.
- O významu spisů hraběte Lva Tolstého. Přednáška ve prospěch Bolzanova sirotčince. Nedělní listy, 6. dubna 1890. Téhož roku vydán samostatně. Národní tiskárna, B. Taraba.
- Ochrana chudé a opuštěné mládeže. Rozhledy pro lidumilství v Evropě, Praha, 1887.
- Ochrana chudé mládeže škole odrostlé. Přednáška v Občanské besedě na Smíchově dne 8. prosince 1887, vydáno v Nedělních listech 11. a 18. prosince 1887. F. Šimáček, 1888
- Pěvec jara. Báseň. Květy 1883.

- Pod kvetoucími stromy. Chudí lidé. Památník Vesny, Brno, 1894.
- Působnost ženská v lidumilství. O bídě lidské. Nákladem Dobročinného komitétu dam, 1890.
- Riegrova matka, 1903.
- Řeči dra Frant. Ladislava Riegra a jeho jednání v zákonodárných sborech. 4 díly v rozmezí let 1883 – 1888. Připravila k vydání, tj. sebrala materiál a přeložila převážnou část řečí mluvených německy.
- Sny a pravdy. Květy 1886.
- Terezie Riegrová: obrázek z Podkrkonoší. Praha. Národní tiskárna a nakladatelství, 1897.
- Ústavy pro děti mravně zanedbané a provinilé. Nedělní listy, 5. červen 1887.
- Vdova. Povídka. Lumír, 1894
- Vlastní životopis Františka Palackého. Osvěta, 1885. Téhož roku vydán samostatně.
- Vzpomínky z mladých let dr. Fr. L. Riegra. Osvěta, 1903.
- Z moravské Slovače. Květy 1886.
- Zázračné koření. Povídka. Květy, 1896.
- Záštitá pracující dívky a ženy. Přednáška v rámci spolku Záštitá v Měšťánské besedě 15. března 1893, vydáno téhož roku.
- Zmařená svatba. Libreto k opeře Karla Šebory. Praha, 1881.

12. Přepis dopisu Františka Palackého své vnučce Marii poslaný z Prahy do Frankfurtu dne 30. 4. 1869

Má milá Márinko!

Od té doby co ve Frankfurtě bydlíš, obdržel jsem již dvoje psaní od Tebe, a přijal je s potěšením, co důkaz, že i v dále nepřestáváš spomínati na mne laskavě. Ačkoli od rodičů Tvým vždy zpraven bývám o tom, co píšeš a jak se Ti děje v cizině, děkuji Ti předce za zvláštní pozornost, psaními oněmi mně prokázanou. Však já domýšleje se ne bez příčiny, že i Ty přeješ sobě míti několik aspoň řádků ode mne psaných, nejsem a nechci býti tak twrdým, abych přání takowému newyhověl, třeba ani nemám nic důležitého, co bych Ti oznámiti měl. Doufaje nicméně, že na přesvědčení swém o mé srdečné a upřímné k Tobě lásce ničím mýliti se nedáš, napíši Tobě především malé připomenutí. Když jsem byla bezmála we Twém věku nynějším, na podzim roku 1813, musel jsem již psáti pro tisk, a to [?], kdežto sazeči nerozuměli našemu jazyku. Kdykoliv nepostavil jsem každé literky v mém písmě zřetelně a určitě, měl jsem kříž nekonečný s korekturou také obstarávati jsem musel. To mne pomalu odučilo psáti zběžně a nedbale, a z nouze i z potřeby zvyknul jsem šetřiti zřetelnosti w písmě. Rád jsem tomu, nejen že spokojena jsi se svým přebýváním we Frankfurtě, ale i s tím, že tam jsi. Mám za to, že ku vzdělání ducha Twého potřebí jest netoliko [?] učitelů, ale také skutečného poznání světa i běhu věcí lidských. Tobě dostalo se již w dětinském věku toho vzácného štěstí, žes widěla moře a poznala dosti daleké a cizí národy. Nyní zase dána Tobě příležitost obohatiti mysl Twou rozmanitými názory života lidského a nabytí zkušenosti vlastní, pokud s věkem a pohlawím Twým se shoduje. Užitek z toho poznáš a pocítíš teprw we věku dospělejším. Mám ale za to, že pobyt čtyřměsíční Tobě dostačí, anot' netřeba, abys "učenou" se stala, však přirozeného důmyslu a důvtipu nebe Ti neodepřelo. Líbám Tě, milá Marinko! a přeji, aby se ti nikdy nestýskalo!

Tvůj dědeček Fr. Palacký

13. Přepis části dopisu Anny Bayerové Marii Červinkové-Riegrové posílaný ze Sarajeva 12. 11. 1892

Drahá přítelkyně,

musím Ti vysvětlit odpověď Neuchatelskou, bude Ti zároveň důkazem solidárnosti vzorné, ve spolku panující. Centrální bureau nemohlo se odhodlat', bez uvědomění nynějších členů něčeho podniknout', proto žádalo naše [?] aby pak s nynějšími členy dalších kroků - prostě formálně učinilo – o nějaké obavě nebo nelibosti žádná řeč! Myslíly si v Neuchatelu, že se dámy jiné zajímají víc o spolek jejich, a že netřeba než jich ve spolek s předpsanými formalitami uvést. Věc je ovšem docela jiná - dámy se posud o spolek ovšem nezajímají – k tomu je teprve musíme pobízet a pak teprve dojde na formality. Až si přečteš stanovy uvidíš, že jsou katolickým [?] dvěře dokořán otevřeny a že se jim zaručuje ve všem absolutně plná volnost. O těch dvou výborech v Čechách si musíš přečíst můj předešlý list ještě jednou pozbydeš strachu před tím. Není to jeden spolek v Čechách s rozštěpením na český a německý spolek – je to jen internacionální spolek se sídlem v Neuchatelu a český výbor i něm. výbor by byla odvětví jeho – jako je francouzské, anglické a jiné odvětví. Mohly bychom ovšem založit jen české odvětví a přenechat pražským Němkyním zařízení svého odvětví – považ ale o jen českých děvčat zrovinka do německých rodin a co by jen české odvětví vyřídilo ve Vídni a zde a v L[?]. Ale dobrá! Zasad' Ty se prozatím o zařízení českého výboru a přenech to p. místopředsedce, aby povzbudila Němky – ale snad ne zároveň – později. Já bych pak pomáhala odtud, strany agitovala – aby Němky nemyslíly, že se musejí ponížít a po Čechách něco zařídit. V mých listech přeškrtni privátní věci a předčítej z nich, co za vhodné uznáš. Moje přesvědčení znáš: předem jde o dívky a ochranu jejich jak nejúčinnější – vzdáleny budež cíle toho všechny ambice a řevnivosti národní, je to úkol křesťanský, ne národní – pro ty, kdož se ženýrujou být dnes ještě křesťany, teda čistě konání – plnit ničím jiným, v tomhle musí zůstat vše jednoduché a jasné. Nu, a já neznám spolku, neznám způsobu, který by takový cíl tak jasně by pojal a tak prakticky provedl – neznám spolku, který by nám mohl poskytnou tak příznivé, urovnané půdy, aby vydatně i našim dívkám se mohlo pomoci. Možná, že vyřídíš více, navrhněšli dámám výbor jen český – o německém promluv jen s pí. místopředsedkyní. Strach před šlechtou nechápu – možná proto, že mi imponuje jen, pracujeli a zanášeli se

něčím užitečným – neli, což si o ní myslím zrovna to, co o každém jiném lenochu bez znaku – abych ji nenáviděla, nebo jí principiálně pohrdala – nač pak? Mohou si nás "podmanit", nebo jak se říká "strčit do kapsy"? Jeli některá nepříjemná ve věcech spolkových – nejsouliž volby? Věru, nač se jich jen bát? Pohled' jen na anglickou šlechtu, jak se pěkně naučila s lidem zacházet a se oň starat a polská šlechta, jak ona se učí pracovat a lidu si všímat? Ať se nám naši přizpůsobí – paní nejdříve, ostatní se podá – sice ne dnes, ani zejtra, ale což na tom, kdy? Nevšimneli si nikdo z nás rozdílu, odnaučejí se tomu i ony a nebudou se také ony nás více bát! To by bylo smutné, aby u nás síla vlastenectví žen záležela v tom – vyhýbat se styku se šlechtou. To, co mi píšeš, jak se vedou specif. katolické spolky u nás je povážlivější. Zásadou "Amies" je – nikoho nepřijmout, kdo nemá náboženství – ostatní s přenechá každému – ale kdyby se vše dostalo do těchhle kolejí, bylo by brzo po všem – děvčata by se chránila každého styku se spolkem, který by se jich těch takhle ujímat'. Nu, z počátku by se ovšem musilo ovšem to zadržovat', aby spolek nabyl půdy. Při "napodobení" spolku "Amies" bych se ovšem ani jediným črtem účastnit nemohla a bylo by mi velice – velice líto, kdyby k tomu došlo! List, který si přečteš, chci napsat, nestačili, co jsem až doposud o věci napsala. Při pozvání k zmíněné schůzy ovšem musíš dbát, aby se sešly dámy, které by, jak Ty, na základní myšlénku – na křesťanskou povinnost vůči dívkám sloužícím, váhu kladly. Do spolku "Amies" nepatří, kdo náboženství si odbyde nějakým vtípem a domýšlí si něvím čeho na čirou svou humanitu! Jsem velice žádostiva, jak se věc dále bude vyvíjet! S těmi náboženskými věcmi Ti Bohužel, pomoci nemohu, ze Švýcarska bych Ti leccos byla mohla poslat, ale zde, z té pouště [...] Čekám zprávy rozhodující ze Švýcar – blíží se konec mého provisoria a já ho mám až po krk! Nebylo to nic jiného, než ustavičný boj o život a trochu slušnou existenci. Kolik času já musím mít, než těm ženským, které jaktěživa se neléčily, nejjednodušší věci ukážu, několikrát sama i udělám – musím jim vařit a děti koupat – ve dne v noci být pohotově a k tomu mám psát akta v krajském úřadě, sestavovat tabulky infekčních nemocí ve všech okresích, přepočítávat každý krejcar, ke všemu platím léky chudým nemocným sama – živá duše se mne nepoptá, potřebují-li něčeho a kdybych se hlásila, rozkřičí se, že mají úřady jenom se mnou co dělat! Nu, ale což, ony mi ty Mohamedánky jsou tak milé, že bych i to všechno snesla – ale p. Kállay [?] je už tak dlouho ministrem pro Bosnu a Hercegovinu, že si myslím, že dojde řada i na něho s "přesazením".

Já jsem se poctivě namáhala, vše jsem dala všanc, osvědčila jsem se, dokázala jsem, že idea p. Kállaye je docela oprávněná a velice případná – to jsem si mínila provést a teď bych ráda zase šla, ale do něčeho jistého. Na Čechy netroufám si ani pomyslit – to byl jen veliký klam, že bych se mohla z Bosny dostat do Čech, to mi nepomůže asi dost málo – ministerstvo nemá chuti starat se o mou nostrifikaci pro Rakousko a nebylo by ani – chytré, kdyby se staralo, nebo jak bych nostrifikaci dostala, odjela bych ihned odsud do Čech. Ale což, jeli mi už souzeno, abych všechnu práci svou věnovat musila cizině, tož je můj osud ještě velice vlídný, jeli to Švýcarsko mi usouzeno![...]

Srdečně Tě pozdravuje Tvá B